

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1911. Första kammaren. Nr 22.

Lördagen den 22 april.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts nedan-
nämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag om skydd för vissa internationella
sjukvårdsbeteckningar;

2:o) med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten;

3:o) med förslag till lag om järnvägsaktiebolag m. m.;

4:o) med förslag till lag om ändrad lydelse af 6, 23 och 24 §§
i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och
prokura;

5:o) angående fördelning af medel till främjande af nykterhet
och motarbetande af dryckenskapens följder; samt

6:o) angående ordnande af undervisningen i arkitektur vid konst-
högskolan m. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets memorial nr 45, på grund af kamrarnas åter-
remiss af statsutskottets utlåtande nr 28, i anledning af Kungl.
Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunderna
och sättet för markegångsprisens bestämmande;

jordbruksutskottets memorial nr 81, i anledning af kamrarnas
skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner om ändrad lydelse
af 60 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvä-
rets utgörande på landet; äfvensom

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 10, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl.
Maj:ts med hemställan, att Riksdagen må lämnas tillfälle att i visst

afseende yttra sig öfver ett väntadt förslag till ny instruktion för landshöfdingarna, och

nr 11, angående väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t rörande utredning af ägande- och dispositionsrätten till församlingarnas kyrkor.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 68, i anledning af hvad Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af 25 § 4 mom. i förordningen angående beskattning af socker den 11 oktober 1907; och

nr 69, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående förändring af tullsatserna å socker samt om ändrad lydelse af § 13 i förordningen med tulltaxa för inkommande varor den 4 juli 1910.

Om ändring i expropriationslagen m. m. Föredrogs ånyo lagutskottets den 20 och 21 i denna månad bordlagda utlåtande nr 37, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående ändruig af expropriationslagstiftningen i visst syfte m. m.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 170, hade herr *S. Nordström* hemställt, att Riksdagen behagade i skrifvelse till Konungen anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes så skyndsamt som möjligt och helst före nästa års riksdag låta utarbета och framlägga förslag till sådan ändring uti expropriationslagen och författningen rörande laga syn, att den enskildes och allmänhetens rätt bättre skyddades gentemot missbruk af den beskaffenhet, som i motionen närmare skildrats.

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda grunder hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade afgifvits af herrar *Lindhagen, Berggren, Jansson* i Edsbücken, *Johanson* i Mossebo och *Forsberg* hvilka yrkat:

1:o att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under öfvervägande, huruvida och i hvad mån de i lagen den 30 december 1880 om jordägares rätt öfver vattnet å hans grund gällande bestämmelser om rätt till uppämning borde ändras i syfte att på ett mer betryggande sätt skydda enskilde, som ofvan eller nedan uppämningstället ägde jord och hemvist; samt

2:o att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga

under öfvervägande, huruvida och i hvad mån genom tillägg till lagen den 27 juni 1902 rörande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar åtgärder kunde från det allmännas sida vidtagas i syfte att uti erforderliga fall hjälpa och skydda jordägare i utbekommande af skäligen ersättning för jord eller lägenhet, som toges i anspråk för dylika ledningars framdragande.

*Om ändring
i expropriationslagen
m. m.
(Forts.)*

Herr Hellberg: Det här föreliggande ärendet ger ett exempel på den stundom tämligen bistra humor, som ödets gudom kan tillåta sig.

Det är nog för de flesta här icke fallet ur erinringen, att den motionär, hvars framställning nu blifvit af lagutskottet afstyrkt, är samma herr Nordström, som för ett par år sedan väckte så mycket uppmärksamhet genom den interpellation, han framställde till regeringen angående de åtgärder, som kunde påkallas af den socialistiska agitationen. Nu har han, såsom herrarne se af det föreliggande utlåtandet, råkat i delo med ett stort kraftbolag, som för sina industriella anläggningar har företagit en uppämning af sjön Skagern och framdragit en del kraftledningar öfver åtskilliga jordägares mark — i parentes anmärkt, samma bolag, vid hvars lysande invigningsfest herr civilministern höll sitt berömda stora tal mot socialdemokraterna. Det är ju ganska egendomligt, att när herr Nordström nu har funnit de svårigheter och de, enligt hans uppfattning, oförrätter, som träffat jordägarna, vara sådana, att de påkalla statsmakternas uppmärksamhet, och han på grund däraf väckt en motion i ärendet, så är det i första rummet från en socialdemokrat han fått understöd för denna sin motion, medan det parti, som han gjort så stora tjänster, förhåller sig alldeles kallsinnigt och passivt.

Nu vill jag icke ingå på de strider mellan bolaget och jordägarna, som han skildrat. Jag har läst både bolagets broschyr och motbroschyren, som är undertecknad af omkring 400 jordägare inom Värmland och Västergötland. Det är i en sådan sak som denna alltid gifvet, att hvardera parten söker framställa saken till sin fördel så mycket som möjligt, men jag kan icke hjälpa, att åtminstone jag för min del fått det intrycket vid genomläsningen af motbroschyren, att nog måtte det finnas anledning till klagomål, när dessa kunnat blifva så allmänna och taga en sådan omfattning, att denna opinionsyttring samlat mer än 400 underskrifter, och det i slutet af broschyren säges, att listan för undertecknare finnes tillgänglig på Rudskoga församlings pastorsexpedition, sålunda på en offentlig lokal. Jag tror nog, att här som i så många andra fall, striderna mellan stora intressen och små intressen hafva afgjorts på det sätt, som är det vanliga, det vill säga, det har icke räknats så synnerligen noga, i stort sedt, med de små intressena.

Om ändring
i expropria-
tionslagen
m. m.
(Forts.)

Utskottet har emellertid afstyrkt motionärens framställning. Det har gjort det först och främst på den grund, att motionären icke gifvit något direktiv i fråga om de lagförändringar, som han påyrkat. Reservanterna hafva emellertid i sin motivering, synes det mig, gifvit sådana direktiv på sidan 8. Där heter det, »att vid bedömandet af jordägarnes skada måste tagas hänsyn äfven till förlust af andra värden än som företrädas af den isolerade skadan å de vattendränkta jordstyckena.» »Man får», heter det vidare, »för öfrigt ej förbise att förstörandet af en myckenhet jord, af hvilken människan haft stadigt uppehälle, aldrig blir fullt ersatt med en penningssumma för tillfället.

Likaså är det en stor äfventyrlighet att lägga en så obegränsad makt som här sker uti *en enda* persons hand blott på den grund att han fått förordnande att såsom sakkunnig biträda rätten.»

Slutligen heter det:

»Påfallande är också det stora behovet att i dylika *så omfattande företag* samhället själfv bevakar småfolkets talan och ser till att alla sociala och äfven rent mänskliga hänsyn komma till sin rätt, hvilket icke på något sätt uppfylles af det ombud, som nu förordnats blott »till bevakande af det allmännas rätt». Detta bör ske så, att allsidigare utredning och större kontroll från samhällets sida äger rum, innan dylika företag få sättas i gång, hvilket dock ej innebär att de böra förhindras, då de ju i och för sig äro mycket gagneliga. Man bör också fordra, att det allmänna tillhandahåller småfolket rättshjälp för bevakande af deras talan.»

Det synes mig, att om man har god vilja, nog finnes det i detta fall anledning för en sådan framställning, som reservanterna hafva påyrkat.

Nu har vidare utskottet yrkat afslag äfven på grund af det formella skälet, att de frågor, som det här rör, skulle befinna sig under kommittéutredning eller redan ha blifvit delvis behandlade af kommitté. Ja, det är naturligtvis ett formellt skäl. Men det är tyvärr här i landet alltför ofta så, att frågor ses från en så formell synpunkt, att mycket stora, verkliga orättvisor kunna få fortbestå. Det synes mig, att i ett så flagrant fall som detta, då man utan öfverdrift kan säga, att en hel landsbygd råkat i uppror, det icke är nyttigt, att när en vädjan ställes till Riksdagen, denna förhåller sig kall och likgiltig för frågan. Det talas så mycket i våra dagar om att »taga jorden från bönderna», och här föreligger ett fall då detta tal synes äga tillämpning. Det vore då också önskvärdt, att Riksdagen nu ville gifva bevis på, att den för sin del är angelägen om att icke jorden tages från bönderna, eller i hvarje fall icke tages annat än under betryggande garantier för att full ersättning lämnas för densamma.

På grund af hvad jag nu anfört, anhåller jag, hr talman, att få yrka bifall till reservationen.

*Om ändring
i expropriationslagen
m. m.
(Forts.)*

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Till en början ber jag att få föga en förklaring till utskottets utlåtande. Det står nämligen i slutet af utlåtandet, att »från de kommittéer, som fått sig uppdraget att utföra omarbetning af vattenrättslagstiftningen, äro förslag att förvänta inom den närmaste framtiden». Denna uppgift kan framkalla någon förvåning, om man icke ser på betänkandets dagteckning, ty, såsom vi veta, aflämnade vattenrättskommittéerna sitt utlåtande den 17 nästlidne mars, sålunda för något mer än en månad sedan. Med anledning häraf ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att lagutskottets utlåtande är dagteckadt den 7 mars och justerades den dagen. Anledningen till, att det icke förrän i dag har blifvit behandladt i Riksdagen, är den tid, som reservanterna tagit i anspråk för sin reservation. Reservationen har nämligen icke aflämnats tidigare, än att betänkandet först för ett par dagar sedan kunnat inkomma till kamrarna.

Med afseende på själfva saken vill jag betona, att enligt gällande lagstiftning jord eller annan egendom icke kan afhändas dess ägare utan mot skäligen ersättning, som bestämmes i de former, lagen föreskrifver. Om det är fråga om vattenrätt, bestämmes ersättningen enligt föreskrifterna i 1880 års förordning och då det är fråga om expropriation af jord, tillämpas föreskrifterna i gällande expropriationsförordning. De omständigheter, som reservanten ansett, att man vid beräkning af ersättningen bör taga hänsyn till, finnes det enligt lagstiftningen intet hinder att beakta, men i en lag kan man ju icke räkna upp alla de omständigheter, till hvilka man skall taga hänsyn vid bestämmande af sådan ersättning.

Såvidt jag förstår, grundar motionären sin begäran om ändring i gällande lag på, att han i ett uppgifvet expropriationsärende blifvit illa behandlad och att lagen icke blifvit följd. Jag kan icke förstå, att den omständigheten, att man icke följt gällande lag, utgör anledning till att stifva ny lag. Det är icke säkert, att man kommer att följa den nya lagen bättre än den gamla.

Jordägarna hafva icke förstätt sin sak utan låtit, såsom motionären säger, sig duperas af bolaget. I stället för att yrka på en expropriationsnämnd, bestående af nio personer, hvartill de varit berättigade, hafva de nöjt sig med en expropriationsnämnd af fem personer. Hafva de därigenom kommit i en sämre ställning, kan detta likväl icke motivera en lagändring. Med afseende på syneförrättningen hafva de icke heller förstätt att bevaka sin rätt, säger man. Hvad i all världen skall lagstiftaren göra däråt?

Nu har, såsom lagutskottet anmärkt, ifråga om expropriationslagstiftningen afgifvits ett betänkande, som antagligen kommer att föranleda framläggande af förslag till ny expropriations-

Om ändring
i expropriationslagen
m. m.
(Forts.)

lag. Vidare hafva vattenrättskommittéerna afgifvit betänkande, som säkerligen kommer att föranleda förslag till en fullkomligt ny vattenrättslagstiftning. Om det vid behandling af dessa nya lagförslag skulle befinnas att ytterligare bestämmelser erfordras för att bättre iakttaga jordägares eller andra ägares rätt och bästa i förevarande afseende, torde det väl vara lämpligast att då framkomma med förslag om dylika bestämmelser och att icke nu besluta sig för en så vag skrifvelse, som reservanterna hemställa om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till lagutskottets utlåtande.

Herr Hellberg: Jag vill endast anmärka, att den omständigheten, att laga former för jordexpropriation finnas, naturligtvis icke bevisar att dessa former äro tillfredsställande, och den tillämpning, de fått i detta fall, synes mig tyda på, att de icke äro det, utan kunna behöfva omarbetas till bättre öfverensstämmelse med tidens fordringar.

Jag anser det icke vara öfverflödigt, att Riksdagen i detta fall säger ifrån sin mening. De nämnda kommittéförslagen skola bearbetas i regeringen, de kunna naturligtvis då komma att undergå förändringar, och då är det af stor vikt, att Riksdagen nu för sin del gett tillkänna, i hvad riktning den önskar, att ändringarna må gå.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr Wester: Såsom närboende denna stora kraftstationsanläggning, anser jag böra yttra några få ord.

Lika glädjande som det måste vara att se dessa stora anläggningar, som äro ägnade att befrämja utvecklingen och bereda ekonomiska fördelar åt vårt land, lika beklagligt är det, när man gått så tillväga, som här skett, och hvarigenom kännbara förluster drabbat hundratals idoga landtmän. Man har här åstadkommit en formlig folkresning i de orter, där dessa kraftledningarna äro, som kan vara till skada för bolaget och äfven till skada för andra bolag. Jag anser, att bolagets ombud här har gått om icke oförsiktigt, så åtminstone oklokt tillväga vid uppgörelsen i de orter, där dessa kraftledningarna skulle dragas fram. Dess ombud hafva farit omkring och gjort upp med jordägarne, och till en början fingo dessa ett orimligt lågt pris, 1 krona 50 öre till exempel pr stolpe, men sedan ända till 40 kronor pr stolpe. Det är ju gifvet att detta grannar emellan skall väcka ovilja, när man för samma värde betalar så olika pris. Så som en opinionsyttring anser jag därför, det vore lämpligt bifalla reservationen, och, herr talman, jag ber att få yrka bifall till densamma.

Herr Bergendahl: Hvad som här har yttrats af de talare, som påyrkat bifall till reservationen, och hvad motionären anført synes innebära, att bolaget skulle halva gjort sig skyldigt till egenmäktigt förfarande samt gått hänsynslöst till väga mot dessa jordägare. Det finnes i motionen icke ett enda ord, som angifver, att lagstiftningen i detta fall icke skulle gifvit jordägaren tillräckligt skydd, om denne på ett tillbörligt sätt bevakat sina intressen. Motionären talar om, huru jordägarne låtit lura sig. Han säger, att en del fått nöja sig med en ersättning af en krona och femtio öre per stolpe, medan andra, som bättre stått på sin rätt, fått fyrtio kronor per stolpe, hvilket naturligtvis väckt de förres afundsamhet. Lagstiftningen kan icke hjälpa, att de personer, som åsidosätta sin rätt, komma att lida däraf. Mot dumheten strida ju själfva gudarne förgäfvess.

*Om ändring
i expropriationslagen
m. m.
(Forts.)*

Motionären har icke gifvit något uppslag till de ändringar i lagen, som borde vidtagas. Det har ej heller någon af nämnda talare gjort. Den förste talaren nämnde visserligen, att reservationen skulle innehålla vissa direktiv härutinnan, men hvad reservationen framhåller, synes vara beaktadt i nu gällande lag. Det borde, säger reservanten, tagas hänsyn äfven till förlust af andra värden än som företrädas af den isolerade skadan på de vattendränkta jordstyckena. Denna hänsyn hade expropriationsnämnden enl. gällande lag att taga, om påstående därutinnan göres.

Samme talare nämnde, att ifrågavarande lagstiftning torde behöfva omarbetas. Ja, det äro ju alla ense om. Det är ju därför en omarbetning redan skett. Rörande expropriationslagen föreligger ju ett lagförslag redan färdigt, och beträffande vattenrättsförordningen, så har äfven däruti af vattenrättskommittén utarbetats ett förslag, som snart torde vara färdigt. Där det finnes bristfälligheter i nu gällande lagstiftning torde dessa blifva afhjälpta genom de lagförslag, som sålunda utarbetats. Skulle något förbiseende härvidlag hafva skett, skulle något intresse icke hafva tillgodosetts, blir det tillfälle att påpeka detta, när lagförslagen föreligga. I sakens nuvarande skick kan jag icke se, att man kan göra någonting, då man icke kan bestämdt säga: här föreligger en brist i lagen, som bör afhjälpas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hellberg: Den siste ärade talaren framhöll bland annat, att det redan i den nuvarande lagen står, att hänsyn skall tagas till liden förlust. Ja, men det är det, som framhållits så starkt i reservationen, att det sätt, hvarpå denna förlust uppskattas, är otillfredsställande. Man tager hänsyn endast till jordvärdet i och för sig, men icke till annan förlust, som följer med en sådan åtgärd, hvarom här är fråga. Här har t. ex. en egendom vid stranden blifvit förvandlad till en ö, men vid bedömandet af den härigenom vål-

Om ändring
i expropria-
tionslagen
m. m.
(Forts.)

lade skadan har endast hänsyn tagits till den förlust, som drabbat egendomsägaren på grund af att en del jord blifvit obrukbar, men icke till annan förlust, som blir en följd af den förra.

När den föregående ärade talaren gent emot den bristande påpassligheten och klokheten hos jordägarne citerade den gamla kvickheten, att mot dumheten kämpa själfva gudarne förgäfves, vill jag säga, att denna kvickhet blir någonting annat än kvickhet i detta fall, då man vet, huru rådlösa och hjälplösa små jordbrukare kunna stå mot stora och mäktiga bolag.

Herr Larsson, Knut: Öfver allt i vårt land klagas man öfver, att det är så svårt att få vattendragen reglerade. Tusentals hästkrafter gå förlorade, utan att man kan tillgodogöra sig dem. Om man fortsätter så, att man genom allehanda nya bestämmelser försvårar reglering af vattendragen, tror jag till sist vi icke få några sådana reglerade.

Beträffande det fall, hvarom här är fråga, känner jag väl till sjön Skagern. Regleringen af denna sjö ställde sig mycket ogynnsamt, ity att omkring densamma fanns mycket odlad jord. Men då expropriationen skall visa, dels huru stort jordbruksintresset och dels huru stort kraftintresset är, och först då kraftintresset är öfvervägande rätten till uppdämning inträder, synas mig formerna vara betryggande, och jag tror, att det är den enda möjligheten att kunna få igenom en sådan kraftanläggning. Såsom af motionen framgår anser motionären af många skäl, att expropriationslagstiftningen i hvad den rör expropriation för ledningar är mycket märkvärdig. Skogen, säges det, har på somliga ställen afverkats, utan att uppgörelse med jordägarne förut skett. Sådant kan icke gillas, men om expropriationsnämnden varit sammansatt som vanligt, får man väl böja sig för det. Jag tror, att då förslaget till ny expropriationslag kommer före, man får vara mycket försiktig, för såvidt några kraftbolag skola kunna komma till stånd och vattenfallen därigenom utnyttjas.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Hellberg* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 37, röstar

Ja;

*Om ändring
i expropria-
tionslagen
m. m.
(Forts.)*

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet afgifna reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 100;

Nej — 23.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 19 och 20 innevarande april bordlagda utlåtande nr 34, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående förbud mot nattarbete af män inom vissa arbetsområden.

*Om förbud
mot nattarbete
af män inom
vissa arbets-
områden.*

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 253, hafva herrar *Carl Lindhagen, N. Edv. Lindberg* och *J. Hasselquist* hemställt, att Riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t, efter allsidig undersökning af nattarbetet inom industriella och angränsande arbetsområden, måtte — eventuellt efter inledda internationella förhandlingar — taga i öfvervägande, i hvad mån och på hvad sätt förbud för nattarbete äfven af män måtte kunna åvägabringas inom dylika arbetsområden, där samma arbete ej af tvingande omständigheter nödvändiggjordes, äfvensom, i den mån utredningen därtill föranledde, för Riksdagen framlägga lagförslag i ämnet.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade skäl hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

I afgifven reservation hade herr *Lindhagen* gjort hemställan i enlighet med den af honom m. fl. i ämnet väckta motionen.

Herr Steffen: Den föreliggande motionen om utredning an-

*Om förbud
mot nattarbete
af män inom
vissa arbets-
områden.*
(Forts.)

gående nattarbete af män inom vissa arbetsområden innehåller vissa drag såväl uti motiveringen som uti klämman, med hvilka jag icke i allo kan förklara mig ense. Likväl synes mig motionens allmänna syfte vara af den stora betydelse och aktualitet, att jag icke kan låta den gå mig förbi utan att uttala ett par ord beträffande densamma och det sätt, på hvilket den blifvit behandlad i lagutskottet.

Af motionens motivering framgår, att det delvis varit motionärens tanke, att det förbud, som nu gäller beträffande nattarbete för kvinnor, med viss nödvändighet måste draga med sig liknande förbud angående nattarbete för män — detta ur rent abstrakt likställighetssynpunkt. Denna argumentation kan jag icke göra till min. Jag kan icke finna, att den är bärkraftig. Det råder en så stor och väsentlig skillnad mellan kvinnors och mäns förvärfvarsarbete och deras betydelse för samhället, att jag väl kan anse, att lagstiftaren med full rätt kan behandla män och kvinnor hvad nattarbetet beträffar helt olika.

Emellertid kan jag icke biträda utskottets motivering för afslag å motionen. Denna motivering för afslag synes mig uppvisa två hufvudpunkter. Den ena finner jag här formulerad på följande sätt: »Med den rastlösa verksamhet», säger utskottet, »och den stora materiella utveckling, som utmärker det moderna samfundslifvet, skulle det enligt utskottets uppfattning icke vara tillrådligt att så binda denna utveckling efter på förhand gifna banor som skulle ske genom en lagstiftning af den ingripande art, som nu ifrågasättes».

Jag vill då fästa kammarens uppmärksamhet på, att en sådan bindande lagstiftning för industriell verksamhet i dess allra största omfattning i själfva verket är gällande och utöfvar sin verkan särskildt på män samt hindrar dem från att utöfva nattarbete. I den arbetareskydds- eller s. k. fabrikslagstiftning, som sedan mer än ett halft sekel tillbaka varit gällande i den moderna storindustriens moderland, England, nämnes visserligen icke, då det är fråga om förbud för nattarbete och annan reglering af arbetstiden, ett enda ord om männen, men i stället regleras arbetstiden för unga individer, som de kallas, och barn — således för alla individer under 18 år — och alla kvinnor på följande sätt: Uti textilindustrien är arbetstiden för barn begränsad till 25 timmar i veckan samt för unga individer och kvinnor till 55 $\frac{1}{2}$ timmar i veckan. I öfriga fabriksindustrier är arbetstiden för barn 30 timmar i veckan och för öfriga unga individer och kvinnor 60 timmar. Arbetsdagens början och slut är fastställd i lag så, att därigenom allt nattarbete blir omöjligt. Nu är det ett välbekant faktum, att i textilindustrierna samt åtskilliga andra moderna industrier stora massor af män sysselsättas i sådant samarbete med kvinnor, unga individer och barn, att männen icke ett ögonblick kunna arbeta utöfver den tid,

som är lagligen fastställd för kvinnor, barn och unga individer. Detta var den engelske lagstiftaren fullt medveten om, då han i slutet af 1840-talet utmejslade denna i högst väsentlig grad restriktiva lagstiftning; och det diskuterades då med all möjlig ifver mellan lagstiftaren och industriidkarne om de faror för industrien, som kunde ligga i denna lagstiftning. Man har sålunda mer än 50 års erfarenhet om, att nattarbetet faktiskt kan vara genom lagen omöjliggjordt för männen i några af ett stort industrilands allra viktigaste exportindustrier, utan att medföra minskad konkurrensförmåga. Det förefaller mig sålunda, som om utskottets uppfattning stode i strid mot klar och tydlig erfarenhet. Jag vill däremot icke denna gång inlåta mig på den abstrakta principfrågan.

Om förbud mot nattarbete af män inom vissa arbetsområden.
(Forts.)

Det andra skäl utskottet anför för sitt afstyrkande finner jag i följande passus: »Som bekant står frågan om beredande af ett effektivare skydd mot yrkesfara i arbete för närvarande på dagordningen hos oss, i det att betänkande och förslag i ämnet föreligga af en för ändamålet tillsatt kommitté. Det synes vara anledning, att nämnda fråga först föres fram till en tillfredsställande lösning, innan åtgärder af nu påyrkad vidtgående art vidtagas i liknande syfte som sagda förslag afser att främja.»

När man läser detta, förefaller det, som om man måste få den uppfattningen, att utskottet tror, att i yrkesfarekommitténs betänkande finnes någonting angående allmän begränsning af arbetstiden. Så är emellertid alldeles icke fallet. Det finnes icke någonting om den saken hvarken i kommitténs utredning eller förslag. I den del af motiveringen till yrkesfarekommitténs betänkande, afgifvet den 9 december 1909, som särskildt berör föreliggande fråga, står följande: »Ehuru kommittén af flera skäl och synnerligast med hänsyn till Riksdagens vid flera tillfällen ådagalagda, afvisande hållning i frågan ej ansett sig böra i förevarande lag upptaga några allmänna bestämmelser rörande arbetstidens begränsning, har kommittén dock ej funnit sig kunna underlåta att genom ett särskildt stadgande rikta uppmärksamheten på betydelsen af erforderlig söndagshvila.» Detta är sålunda det enda steg på det område, som tillhör arbetstidens allmänna reglering och begränsning, som yrkeskommittén tagit, och jag frågar: hvad har väl detta för sammanhang med motionärens förslag? Här ha vi ett skickande af ett ärende från en myndighet till en annan och tillbaka. Kommittén företar ingenting, därför att Riksdagen visat »en afvisande hållning», såsom kommittén säger. Lagutskottet vill nu ingenting göra, därför att kommittén haft frågan under behandling och Riksdagen först bör behandla kommitténs utlåtande. Men jag vill påpeka för herrarna, att när vi en gång komma att behandla kommitténs utlåtande, finna vi där ingenting om de vuxna arbetarnas arbetstid och dennas reglering. Vi bli oförmögna att taga ett enda steg

*Om förbud
mot nattarbete
af män inom
vissa arbets-
områden-
(Forts.)*

med anledning af kommitténs utredning och förslag. Det kommer då att fattas oss nödig utredning och vägledande förslag.

Om reservationen bifalles, få vi en begynnelse till utredning om en allmän begränsning af arbetstiden inom industrien. Helst skulle jag sett, att motionen varit mera omfattande, så att den innehållit en begäran om allmän utredning beträffande arbetstiden öfverhufvud inom industrien och därmed besläktade arbetsområden. Men då en sådan utvidgning af motionens syfte icke låter sig göra, måste jag nöja mig med att yrka bifall till reservationen.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Jag skall ingalunda besvära kammaren med att till bemötande upptaga den föregående ärade talarens anförande. Jag vill endast erinra om, att Riksdagens båda kamrar tre år i rad afelagit alldeles enahanda motioner som den nu förevarande af samme motionär. Då jag är öfvertygad om, att denna kammare äfven i år intager samma ståndpunkt i denna fråga, ber jag att få yrka bifall till utskottets utlåtande.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande utlåtande yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 19 och 20 i denna månad bordlagda utlåtande nr 35, i anledning af väckt motion om typografyrkets undantagande från giltighetsområdet för lagen angående förbud mot kvinnors användande till arbete nattetid i vissa industriella företag, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Om utsträckt
förbud mot
handel med
tobaksvaror å
restauranger
och kaféer.*

Föredrogs ånyo lagutskottets den 19 och 20 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 36, i anledning af väckt motion om förbud mot handel med tobaksvaror å restauranger och kaféer under sådan tid, då tobaksbod skall hållas stängd enligt lagen angående förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid.

Uti en inom Andra kammaren väckt, till lagutskottet hänvisad motion, nr 231, hade herr *J. Hasselquist* hemställt, att Riksdagen måtte besluta, att handel med tobaksvaror å restauranter, kaféer,

automatrestauranter o. s. v. måtte förbjudas å sådan tid, då tobaks-handel enligt den nya lagen den 5 juni 1909 skall hållas stängd.

Om utsträckt förbud mot handel med tobaksvaror å restauranger och kaféer.
(Forts.)

Utskottet hade i föreliggande utlåtande på anförda skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af ifrågavarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt låta undersöka, huruvida och på hvad sätt försäljning af tobaksvaror i restauranger, kaféer, kiosker m. fl. dylika ställen måtte å tid, då handel med dylika varor i bod icke vore tillåten, i vidare mån än enligt gällande lagstiftning förbjudas, samt för Riksdagen framlägga det förslag, som däraf kunde föranledas.

Reservation hade afgifvits af herr *Håkanson*, med hvilken herrar *Gustaf Andersson*, af *Ekenstam*, *Lorentz Petersson*, *Gezelius* och *Stendahl* instämt, och som hemställt, att förevarande motion icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Herr Håkanson: Herr talman, mina herrar! Jag har icke kunnat biträda lagutskottets utlåtande i denna fråga, utan har jämte flera andra ledamöter af denna kammare mot detsamma afgifvit reservation. Vi hafva nämligen funnit den af utskottet föreslagna skrifvelsen vara alldeles öfverflödig.

Hvad först beträffar försäljning af tobaksvaror i kiosker vågar jag såsom min bestämda uppfattning uttala, att denna handel står i strid mot gällande lagstiftning och kan på laglig väg åtkommas och sålunda förhindras. Till utredning i denna fråga ber jag få uppläsa en till mig aflämnad polisrapport, som är af följande lydelse:

»Enligt order har utredning hållits för utrönande af, huruvida här i staden i vattenkiosker och i mindre matvaruaffärer samt i fruktaffärer efter klockan 9 på eftermiddagarna försålles tobaksvaror; och har därvid inhämtats följande.

Den 5 november 1910 dömdes hustrun *Fredrika Krause* i polisdomstolen att böta 5 kronor för det hon, som förestod allmänna bekvämlighetsinrättningen i *Kungsträdgården*, den 27 oktober klockan 10,30 eftermiddagen inne i bekvämlighetsinrättningen å den plats, där hon expedierar bekvämlighetsinrättningen besökande personer, försålt en ask cigarretter.

Måndagen den 27 sistlidne mars kort efter klockan 9 e. m. iaktogs af konstapeln nr 444 *Karl August Hultberg*, att innehafvaren af vattenkiosken å västra *Slussgatan*, handlanden *Karl August Lindberg*, i vattenkiosken försålde cigarretter till allmänheten. Härom ingafs rapport från 8:de polisdistriktets station den 29 sistlidne mars till Kungl. Poliskammaren, som beslöt, att innehafvaren af vattenkiosken skulle inkallas till polisdomstolen.

*Om utsträckt
förbud mot
handel med
tobaksvaror å
restauranger
och kaféer.
(Forts.)*

Den 10 innevarande april dömdes Lindberg i polisdomstolen att böta 5 kronor för förseelsen ifråga.

För närvarande hållas endast få vattenkiosker öppna för försäljning. Det har icke kunnat fastställas, att försäljning af tobaksvaror efter klockan 9 på eftermiddagarna försiggått i vattenkiosker i vidsträcktare mån, än hvad ofvan nämnts.

Någon försäljning af tobaksvaror i mindre matvaruaffärer eller fruktaffärer har icke, såvidt det kunnat utrönas, förekommit. Stockholm den 18 april 1910. Joh. Svensson, poliskommissarie.»

Sålunda lärer denna handel med cigarrer och tobaksvaror utomhus i kiosker, som enligt cigarrhandlarnes vid ett nyligen hållet möte lämnade uppgifter skulle drivas i stor omfattning, i stället vara mycket ringa. I de fall den förekommer kan den förhindras genom iakttagande af bestämmelserna i gällande lag.

Vi komma nu till försäljning af tobaksvaror på restauranger och kaféer. Af motiveringen vågar jag tro, att utskottets mening icke är, att sådan försäljning skulle förbjudas till gäster, utan att det endast är fråga om försäljning till andra än gäster. Såsom vi sagt i vår reservation, hafva vi, oaktadt vi därom anställt efterforskningar och erhållit uppgifter från polisen, icke kunnat utröna, att någon sådan försäljning i allmänhet förekommer, och en skrifvelse med begäran om lagstiftning till inskränkning af något, som man icke tror förekomma, måste väl anses öfverflödig.

Utskottet riktar sig hufvudsakligen mot den försäljning af tobaksvaror inom restauranger och kaféer, som bedrivs från särskilda upplag eller s. k. kiosker. Om det skulle utrönas, att från dessa såldes cigarrer eller andra tobaksvaror till andra än gäster, kan innehafvaren af en sådan restaurang blifva bötfälld för olaga handel. Han kunde därjämte till och med riskera att mista sina utskänkningsrättigheter, emedan sådana rättigheter icke få innehafvas af person, som drifver annan handel. Jag tror, att detta är ett ganska verkande medel att hindra sådan olaga handel, och jag tror icke, att en innehafvare af en restaurang vill utsätta sig för en dylik risk.

Slutligen vill jag erinra om, att alldeles samma fråga var före vid förlidet års riksdag och blef på lagutskottets hemställan, som då gick i motsatt riktning mot nu, afslagen af denna kammar. Jag vågar tro, att kammaren icke ändrat sin ståndpunkt i denna fråga, och tillåter mig, herr talman, att yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till den af mig m. fl. afgifna reservationen.

Herr Söderbergh: Lagen af den 5 juni 1909 angående förbud mot handels idkande å söckendag utöfver viss tid afsåg först och främst att för handelsbiträdena begränsa arbetstidens omfattning till rimliga och lämpliga proportioner, i stället för det godtycke,

som förut var rådande, och hvilket särskildt på tobakshandelns område ledt till bedröfliga resultat, i det arbetsdagen där kunde uppgå ända till 15 timmar och därutöver. Om denna lag varit till gagn för biträdena, så läser den, under den korta tid den varit i gällande kraft, däremot blifvit ganska ödesdiger för tobakshandlandena själfva. Härom innehåller nu motionen åtskilliga uppgifter, och man har ingen anledning att betvifla riktigheten af desamma. Därigenom att de egentliga tobakshandlandena förbjudas att drifva handel å sådan tid, då det är tillåtet för andra, som hafva denna handel endast som binäring, har uppkommit en illojal konkurrens, en enligt tobakshandlandenas mening i högsta grad illojal konkurrens, som hotar en stor del af dessa handlande med fullständig ruin. Bland tobakshandlandena har därför uppstått en stark opinion för upphäfvande af hela denna lag, men den motionär, som i riksdagen framfört deras klagomål, har icke ansett sig kunna gå så långt; han har inskränkt sig till kraf på lika lagbestämmelser för all tobakshandel, så att denna handel å restauranter, kaféer och automater och dylika ställen skulle vara förbjuden å tid, då tobaksbod icke får hållas öppen enligt denna lag. På ett möte, som afhållits i Stockholm den 25 sistlidne mars, antogs efter en diskussion, i hvilken tobakshandlandena i starka ordalag klagade sin nöd, enhälligt en resolution, däri tobakshandlandena för sin del förklarade sig anse, »att längre gående yrkanden än motionen innehåller varit önskliga, såsom t. ex. förbud för all tobakshandel å kaféer samt hvad angår restauranterna, att sådan försäljning där må vara afsedd endast till förbrukning å stället samt att all försäljning af tobaksvaror från kiosker så väl å restauranter som å andra ställen blefve förbjuden. Men då yrkandet i motionen är inskränkt till lika lag för all tobakshandel å kaféer, restauranter, kiosker m. fl. ställen, uttalar mötet dock den förhoppningen, att motionen måtte vinna riksdagens bifall, ty därigenom gifves ändå någon rättvisa åt tobakshandlarna, och stängningslagens verkningar skulle då ej i så stor utsträckning omöjliggöra existensen för innehafvare af tobaksbodur.»

Ja, det är nu tobakshandlandenas syn på saken. Lagutskottet har funnit, att missförhållanden otvifvelaktigt föreligga, som tarfva rättelse, och att den illojala konkurrens, som odisputabelt här bedrifves, icke kan förekommas genom nu gällande lagbestämmelser. I saknad af nödig utredning har emellertid lagutskottet icke tilltrött sig att komma med ett positivt förslag, utan inskränker sig till att föreslå en skrifvelse med anhållan, att Kungl. Maj:t täcktes låta »verkställa undersökning, huruvida och på hvad sätt försäljning af tobaksvaror å restauranter, kaféer, kiosker m. fl. dylika ställen må å tid, då handel med dylika varor i bod icke är tillåten, i vidare mån än enligt gällande lagstiftning förbjudas». Flertalet af utskottets herrar ledamöter i denna kammare med utskottets

*Om utsträckt
förbud mot
handel med
tobaksvaror å
restauranger
och kaféer.
(Forts.)*

Om utsträckt förbud mot handel med tobaksvaror å restauranger och kaféer.
(Forts.)

ärade ordförande i spetsen hafva icke velat vara med därom; de anse att, att allt är bra, såsom det är, och att någon erfarenhet icke föreligger, som skulle utvisa behovet af ändrad lagstiftning på ifrågavarande område. De anse sig kunna helt och hållet underkänna hvad som anförts i motionen och hvad som under sakens behandling i utskottet ytterligare påvisats. Den rapport, utskottets ärade ordförande nyss föredrog vill jag icke underkänna; den har nog sin betydelse. Men jag vill påpeka, att den gäller endast Stockholm och att de uppgifter, som från tobakshandlandenas sida blifvit framförda, dock icke ha blifvit vederlagda. Skrifvelseförslaget är för öfrigt så moderat affattadt som möjligt. Det begäres endast en undersökning, huruvida det må kunna åstadkommas en mer tillfredsställande lagstiftning på detta område. Om detta förslag har hela Andrakammarhalvvan och tvänne ledamöter från denna kammare i utskottet förenat sig, och det torde därför icke anses förmätet att ifrågasätta, att Första Kammaren skulle biträda detta förslag. Åtminstone tillåter jag mig, herr talman, att yrka bifall till detsamma.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå, att Kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herr Håkanson vid utlåtandet fogade reservation; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.

Föredrogs ånyo Första Kammarens andra tillfälliga utskotts den 10 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande nr 5, i anledning af väckt motion om revision af de utaf öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk utfärdade normalbestämmelser för läroverksbyggnader.

Till utskottets behandling hade blifvit öfverlämnad en af herr Lamm väckt motion, nr 31, däruti hemställts, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t vidtaga åtgärder för en revision af de utaf öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 14 september 1905 utfärdade normalbestämmelser för läroverksbyggnader.

Utskottet hade i förevarande utlåtande på åberopade skäl hemställt, att Första kammaren behagade för sin del besluta, »att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhåller, det täcktes Kungl. Maj:t föranstalta om erforderliga åtgärder för en revision af de utaf öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk den 14 september 1905 utfärdade normalbestämmelser angående läroverksbyggnader, i syfte

att, i den mån lämpligen kan ske, nedbringa kostnaderna för dessa byggnader.»

Reservation hade afgifvits af herr *Karlsson*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att motionen icke måtte till någon Första kammarens åtgärd föranleda.

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.
(Forts.)

Herr *Karlsson*: Såsom också af motionen framgår, återfiner man i 58 § af läroverksstadgan bestämmelserna angående hvad öfverstyrelsen för rikets läroverk har att göra, då fråga förekommer om byggande af läroverkshus. 58 § säger, att för undervisningen afsedda lokaler tillika med trapphus och korridorer m. m. skola i fråga om antal, storlek o. s. v. vara inrättade med noggrann hänsyn till deras särskilda ändamål och i öfverensstämmelse med de närmare föreskrifter, som i dessa afseenden af öfverstyrelsen kunna varda gifna. I 214 § af samma stadga finnes närmare bestämdt, huru öfverintendentensämbetets föreskrifter i dessa frågor skola inhämtas. Nu förekommer hvarken i 58 § eller 214 § något enda ord om rektors bostad, om den icke får subsumeras under dessa två ord »med mera», som stå i 58 §. Men med hänsyn dock till den stora vikt rektor har för ett läroverk och oaktadt vi väl känna den blygsamhet, hvarmed rektorerna här i Riksdagen uppträda, då det är fråga om att tillgodose skolbyggnader, torde det icke vara antagligt, att denna af Riksdag och regering gemensamt antagna stadga vill inbegripa en så viktig sak som rektorsbostaden under dessa två ord. Man finner också, om man studerar läroverksstadgan noggrannare, att densamma, såsom ock motionen angifver, har en särskild paragraf, § 216, angående rektorsbostad. I denna paragraf förekommer icke det ringaste ord om läroverksöfverstyrelsen. Det har därför fäst min synnerliga uppmärksamhet, att öfverstyrelsen det oaktadt tagit sig för att utfärda föreskrifter om hur rektorsbostad skall uppföras, och jag har ansett, såsom min reservation innehåller, att detta bort ingå i utskottets yttrande. Då nu dessa föreskrifter, som enligt hvad öfverstyrelsen också upplyst, blott utgifvits för att tjäna till ledning, icke hafva någon som helst bindande verkan för kommunerna; och då i afseende på öfriga föreskrifter i de af läroverksöfverstyrelsen utgifna normalbestämmelserna, såsom utskottet också har frambållit, dessa föreskrifter utgifvits endast till ledning, när ritningar till läroverkshus skola upprättas, och således icke heller förbinda kommunerna, och då det torde bero icke på dessa föreskrifter eller dessa normalbestämmelser utan, såsom utskottet frambållit, på arkitekten, lärarna och rektorn och först och främst på byggnadskommittén, att skolhusen inom städerna blifva onödigt dyra, så anser jag, att motionären icke riktat sin framställning till den, som egentligen borde träffas däraf, nämligen kommunernas byggnadskommittén. I stället har fram-

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader. (Forts.)

ställningen riktats mot öfverstyrelsen, som jag anser i den saken icke förtjäna det hårda omdöme — utom beträffande rektorbostaden — som i motionen gifvits styrelsen. På dessa skäl och på grund af hvad jag i min reservation anfört yrkar jag afslag på utskottets betänkande och bifall till reservationen.

Herr Roos: Då jag i tillfälliga utskottet nr 2 deltagit i behandlingen af detta ämne, må det tillåtas mig att ett par ögonblick taga kammarens tid i anspråk. I 1905 års läroverksstadga bebådades, att bestämmelser skola utfärdas af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk med närmare föreskrifter och lämpligen läggas till grund för byggnadsföretag för de allmänna läroverken, eller, såsom de kallas, normalbestämmelser vid läroverksbyggnaders uppförande, och med anledning däraf utfärdade också öfverstyrelsen samma år dylika normalbestämmelser, men såsom underrubrik till dessa finnes fogadt, inom parentes visserligen, ordet »utkast». Det är således ett förminskadt inflytande, som härigenom tillkommit dessa af läroverksöfverstyrelsen utfärdade bestämmelser. Det gör på mig alltid ett egendomligt intryck, när en myndighet, som har rätt att utfärda bestämmelser, i stället inskränker sig till att tala om »önskemål» och »vägledning», och jag tror, att kommunerna i detta fall hafva skäl för den lilla misstro, som kan hafva uppstått på grund af denna öfverstyrelsens skenbara moderation. Gifvetvis vore det en stor fördel för kommunerna, om i klara hufvuddrag de bestämmelser kunde angifvas, hvilka ovillkorligen borde vara gällande vid uppförande af läroverkshus. Med dessa bestämmelser i sin hand kunde dock en kommun öfverlämna dem till arkitekten samt påpeka, att dessa äro villkor, som ovillkorligen måste uppfyllas i de ritningar, han anmodas att uppgöra. Nu kunna icke klara bestämmelser gifvas till en eventuell byggmästare utan man får öfverlämna en samling föreskrifter, som öfverstyrelsen själf säger sig icke betrakta såsom bestämmelser, utan såsom önskemål, och hvarom den upplyser, att de äro afsedda att tjäna till vägledning för den byggnadsskyldiga kommunen. Det tycks således icke vara meningen, att en dylik kommun i afseende å utrymme i klassrum och öfningsalar eller deras antal m. m. skulle få de bestämmelser, som ursprungligen enligt innebörden af det kungl. brevet af 1905 voro för densamma afsedda, utan att förslagsritningar för tillämnade läroverkshus helst böra öfversändas till läroverkens öfverstyrelse, som, sedan den fått dem i sin hand, genom öfverintendentsämbetet upprättar ritningar till dessa skolor. Då det gifvetvis vore en stor fördel, om de höga kostnader, som ofta nog behäfta publika byggnaders uppförande, i någon mån kunde nedbringas, och detta skulle vara ett litet steg, om också blott ett tuppfjät, mot önskemålet att kostnaderna för läroverkshus och äfven andra publika byggnader nedbringades,

tror jag att man med glädje skulle hälsa ett bifall till den motion, som här framlagts.

Rörande hvad den ärade representanten på Västeråsbanken i sin vid betänkandet fogade reservation ställer i utsikt, nämligen att i vissa städer, där belägenheten är sådan, stadens kyrka skulle kunna användas till samlingslokal för skolungdomen, hemställer jag dock, om detta är lämpligt. Det är ju möjligt att uppgörelse härom kan träffas mellan kyrkans och skolans målsmän, men någon säkerhet i detta hänseende finnes icke. Förr i världen, när rektor önskade tala ett ord till den samlade skolungdomen, var det vanligen för att säga ett mer eller mindre allvarligt sådant, och jag undrar, om det är lämpligt att i de ungas sinnen inplanta den uppfattningen, att inställelse i kyrkan ovillkorligen skall vara förbunden med afbasning i en eller annan form.

Jag får därför, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Lamm: Jag har först att till utskottet framföra min tacksamhet för den välvilliga behandling motionen rönt. Utskottet har med hänsyn till klämman och för öfrigt i alla afseenden visat förstående mot den framställning jag gjort. Om jag skulle säga något mot utskottet, så vore det, att jag i en punkt kunde hysa en något olika uppfattning. Utskottet säger på sidan 6: »ytterligare må medgifvas, att kungörelsen af den 2 mars 1906 angående undervisningsplan för realskolan ger genom den kursplan och de »metodiska anvisningar» den innehåller, särskildt i fråga om undervisningen i naturlära, stöd åt öfverstyrelsens kraf på vissa af de här ofvan omförmälda speciella anordningarna». Det är naturligtvis på det hela taget fullkomligt riktigt, men jag tror, att vid en detaljgranskning man dock skall finna, att hvad som begäres i kungörelsen af den 2 mars 1906 i många punkter är betydligt blygsammare än innehållet i de »metodiska anvisningarna».

Hvad reservantens yttrande beträffar, har det i det hela taget ganska litet i åskådningen som ej är gemensamt med utskottet och motionären. Jag har visserligen i motionen anført punkten angående rektorsbostäder, men mera som en illustration än därför, att den var af någon särskildt stor betydelse för Stockholms stad, hvarifrån jag hämtat min erfarenhet.

Man pekar i utskottsbetänkandet på den storartade byggnad, som här nyligen blifvit fullbordad, den nya skolhusbyggnaden på Östermalm, och säger mycket riktigt, att den kommit till, innan de här »metodiska anvisningarna» utfärdats, och att således dess tillkomst är att finna före och utanför detta program. Härom kan jag icke säga annat, än att vederbörande rektor var ifrig att få bygga, stadens målsmän voro besjälade af nit och intresse för den nya undervisningsplanen, hvilken man här velat tillgodose i alla afse-

Om revision af gällande normalbestämmelser ang läroverksbyggnader.
(Forts.)

Om revision af gällande normalbestämmelser ang läroverksbyggnader.
(Forts.)

enden, och man var icke på det klara med, hvad som kräfdes för förverkligandet häraf. Utan att vidare gå in på byggnadens beskaffenhet i öfrigt — den tilltalar mig mycket — kan jag säga, att beslutet därom tillkom under en för rektor mycket opportun stämning inom stadsfullmäktige. Det var likväl icke kostnaderna i detta fall, som kom mig att väcka motionen, utan en senare uppkommen fråga, som visar, att något måste göras för åstadkommande af en reduktion i de kraf, som nu ställas på moderna skolbyggnader.

Vi hafva i Stockholm äldre läroverkshus, men därför icke gamla, i fråga om hvilka vederbörande kollegium jämte rektor ställt betydande kraf på utveckling med hänsyn till den nya undervisningsplanen och mot bakgrunden af de »metodiska anvisningarna». Det är bland andra Södermalms högre läroverk, som nu är ett tjugotal år gammalt, och sålunda kan betraktas som ett relativt nytt läroverkshus. Det kostade i nybyggnad 860,000 kronor utan tomt. Sedan har på grund af ökade kraf tillkommit en annexbyggnad, som kostar 123,000 kronor, och, om jag förbiser omändringen med införande af värmeledning för några år sedan, har man fått göra en ny inredning på vinden för att tillgodose de nya stora anspråken med hänsyn till den naturvetenskapliga undervisningen, en nybyggnad, som kostar 38,500 kronor. Läroverket kostar, såsom det nu står, mer än 1,040,000 kronor. För ett par år sedan har det emellertid härifrån framställts ytterligare kraf, som ovillkorligen stödjade sig på de i min motion åberopade förhållandena — det var nämligen meningen att tillgodose alla nya och moderna fordringar i afseende å teckning, biologi, kemi och fysik m. m. Ärendet förekom i stadsfullmäktige och gick löst på en summa af öfver 200,000 kronor, men återremitterades. I flera år hafva vi sedan haft nappatag med vederbörande om denna sak samt fått ned summan till 160,000 kronor, men då kostar läroverket i alla fall, medräknadt kostnaden för denna förändring, 1,200,000 kr. Men det påvisas redan nu, att, äfven med en sådan förändring, de kraf, som man numera har med afseende på gymnastiklokal, icke skulle tillfredsställande tillgodoses, utan komma att erfordra ytterligare utgifter. Såsom en jämförelse härtill vill jag anföra att läroverkshuset å Östermalm kostat i rundt tal 1,350,000 kronor.

Här i Stockholm hafva vi vid utredning af dylika frågor många myndigheter att göra med; först en äldre institution, direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, hvilken är sammansatt af personer med mångsidig praktisk erfarenhet, och där har man ofta haft stöd, då det gällt att gå försiktigt till väga. Numera är denna myndighet skjuten åt sidan. Vi, som i drätselnämnden förbereda sådana ärenden, äro skyldiga att höra kollegium, rektor, öfverstyrelsen för rikets läroverk samt öfverintendentsämbetet, innan ett förslag kan framläggas inför stadsfullmäktige. I den kamp vi

haft att utstå har jag ovillkorligen kommit till den uppfattningen, som fått uttryck i min motion, att stödet för alla de kraf, som framställas, ligger i den tolkning, hvilken öfverstyrelsen gifver åt läroverksplanen. Hur man än bär sig åt, hjälper det icke; man kommer icke undan dessa kraf, och således är man inne på de stora kostnaderna. Det har synts mig att, utan åsidosättande af fordringarna på en god och tillfredsställande undervisning vid läroverken, man här skulle kunna göra betydliga reduktioner. Det är omöjligt för en enskild att i detta fall komma med något förslag, utan det fordras naturligtvis utarbetande af sådant genom speciellt sakkunnige.

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.
(Forts.)

Det ligger ovillkorligen i detta »utkast», som man säger är icke bindande för vederbörande kommuner, men hvilket i alla fall lindrigast sagdt verkar suggererande, något försåtligt. Det vore fördelaktigare och bättre, om här funnes bestämda linjer, hvarefter man hade att gå, då det är fråga om att bygga för de allmänna läroverken. Af dessa skäl och på grund af de skäl, som anförts i utskottets betänkande, är det som jag för min del, herr talman, ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre De Geer, Fabian: Den motion, som här behandlas, är enligt mitt förmenande af stor betydelse och förtjänar att af Riksdagen beaktas. Den föregående ärade talaren har sett förhållandena sådana de te sig här i Stockholm. Jag, som icke känner till dessa, vill betrakta dem såsom de gestalta sig på landsbygden och särskildt i det län, jag här representerar och tillhör.

Ehuru nu gällande normalbestämmelser endast äro utgifna för att tjäna till ledning, hafva de dock i verkligheten tillämpats på ett helt annat och för de mindre samhällena synnerligen betungande sätt; det har jag sett med egna ögon. Det är dock stor skillnad mellan hvad som är önskvärdt och bra och det som är nödvändigt och ekonomiskt, och om man tillämpar nu gällande bestämmelser på mindre samhällen med begränsade tillgångar, är det mycket betänkligt. Låt oss endast tänka oss, huru dessa normalstadgar tillkommit. De äro uppgjorda af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, af öfverintendentsämbetet samt af hygieniskt och pedagogiskt sakkunnige. Först har öfverstyrelsen gjort upp en plan, så bra som möjligt för lärare och lärjungar; öfverintendentsämbetet har sedan tillkommit och tagit den under ompröfning samt från sin sida också tagit till så bra som möjligt, hvarefter hygieniskt och pedagogiskt sakkunnige också lagat så, att den blifvit alldeles förträfflig i en viss riktning, men den ekonomiska motvikten har saknats vid uppgörande af förslaget. Om man kunde ställa så till, att öfverstyrelsen och öfverintendentsämbetet samt dessa hygieniskt och pedagogiskt sakkunnige finge af egna medel bekosta läroverksbusens uppförande, kunde man vara öfvertygad om att de skulle

*Om revision
af gällande
normal-
bestämmelser
ang. läroverks-
byggnader.
(Forts.)*

krypa ihop både till pretentioner, dimensioner och kostnader. Om man nu tänker sig en mindre stad med en realskola för omkring 100 gossar och att byggnader härför skola uppföras nya eller repareras, hvarvid man måste rätta sig efter normalplanen, så skall där först naturligtvis finnas 6 klassrum. Men sedan skall det finnas en större högtidssal. Jag förstår icke hvarför en enkel realskola skall behöfva en högtidssal; den kan väl nöja sig med en samlingsssal. Vidare böra här finnas biblioteks- och kartrum samt rum för undervisning i biologi, i fysik och i kemi; vidare rum, helst två, för laborationer, samlingsrum för lärarne samt bredvid lärosalarne förberedelserum för lärarna; vidare arbetsrum för lärarne, som på samma gång skulle tjäna till bibliotek för den speciallitteratur, som tillhörde undervisningsämnet; så teckningssalar med skuggrum; så musksal, om möjligt 6 à 7 meter hög. Om man sammanfattar detta, blir det ju nästan ett fullständigt tekniskt läroverk, och hvart visar det hän? Det visar hän till för tidig specialisering, men jag frågar, om det är klokt att inrätta vanliga realskolor såsom tekniska skolor och specialisera pojkar på dessa skolors områden. De blifva så specialiserade, att fara föreligger att de ingenting kunna. Dessutom, hvad som för dem skulle vara roligt, blir tråkigt genom den för tidiga specialiseringen.

Om jag vidare tänker på en liten stad, hur beskaffade äro de ynglingar, som komma till dess skola och från hvilka hem komma de? Merendels från enkla familjer; flertalet äro söner af arbetare, handtverkare eller vaktmästare, som i allmänhet hafva ringa tillgångar och måste anstränga sig ofantligt för att hålla sina söner i skolan. Då dessa komma in i skolan, finna de ingenting sparadt, allting stort, magnifikt och präktigt, och så kommer det därhän, att dels känna de hemmen för enkla och dels uppkomma tvifvel, om det är rätt ställt med vissa förhållanden i världen.

Så en annan sak: det skall ju vara fri undervisning, men ju mera storartad man gör en skola, desto större blifva skolafgifterna och desto mera betungande blir det för föräldrarna.

Efter mitt förmenande borde en normalplan blott omfatta sådana föreskrifter, som nödvändigt måste uppfyllas; det öfriga borde lämnas i vederbörande stads eget skön att utföra, om den då vill göra det större eller mindre. Samhällena äro ju af olika beskaffenhet, det ena är fattigt och det andra är rikt, och de böra hafva sin frihet att göra hur de vilja, men icke tvingas att göra en massa onödiga utgifter. Hvad tjänar det till, att, t. ex. då en mindre skola skall byggas med iakttagande af bestämmelserna i normalplanen, korridorerna skola göras med en bredd af 3 à 4 meter? Detta är ett oerhördt stort utrymme, som är onödigt. Hvarför behöfvas skolrum af 4 meters höjd, om man blott sörjer för att de kunna ventileras ordentligt? Korridorerna måste vidare mynna ut åt ena sida af byggnaden och få icke gå mellan rummen. Det är

också för dyrbart. Antingen böra således de bestämmelser, som äro obligatoriska, omfatta blott det nödvändiga, eller också bör man hafva sådana af tvenne särskilda slag, af hvilka det ena slaget skola afse enklare förhållanden.

På grund af de skäl, jag anført, ber jag få yrka bifall till utskottets hemställan.

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.
(Forts.)

Herr Bellinder: Herr talman! Det har många gånger i denna kammare eftertryckligt och med rätta framhållits, att man borde söka nedbringa kostnaderna för uppförande af offentliga byggnader och således äfven af sådana som äro afsedda för läroverk och folkskolor. Den ärade motionären anser, att man skall kunna vinna detta syfte genom att Riksdagen beslutar en skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan om revision af de normalbestämmelser för läroverksbyggnader, som utfärdats af läroverksöfverstyrelsen. Kunde man härigenom vinna det afsedda ändamålet, skulle jag gärna understödja ett sådant förslag, men jag tror icke det. Först och främst menar jag, i likhet med den ärade reservanten, att motionären icke vändt sig åt rätt håll, då han söker åstadkomma minskning i kostnaderna för uppförande af läroverksbyggnader. Han har därvid vändt sig mot öfverstyrelsen och dess normalbestämmelser. Men det har visat sig, att då läroverksbyggnader i vårt land blifvit mycket dyra, så har detta icke så mycket sin grund i föreskrifter från öfverstyrelsen utan fast mera i åtgärder af kommunerna själfva. De arkitekter, som man valt, ha velat så mycket som möjligt tillgodose skönhetskrafven, och kommunernas representanter i styrelser och nämnder ha gärna velat täffa med grannsamhällena i uppförandet af dyrbara och präktiga läroverks-hus; och detta har icke blott gällt byggnader för de allmänna läroverken, utan det har gällt i lika hög grad vid uppförande af byggnader för folkskoleundervisningen.

Den föregående ärade talaren hade utan tvifvel rätt i åtskilligt, då han påpekade, att det icke är nödvändigt att hafva så stora och dyrbara byggnader, men han bortsåg enligt mitt förmenande väl mycket från en del nödvändiga kraf, som på senare tider i allt större mån gjort sig gällande, nämligen de hygieniska och pedagogiska krafven. Det är tydligt att med den utveckling, som den offentliga undervisningen numera fått, man måste ställa andra fordringar på de byggnader, i hvilka denna undervisning bibringas, än förut. Så har t. ex. genom den nya läroverksplanen naturvetenskapsundervisningen kommit att bedrifvas på ett sådant sätt, att den är åtföljd af laborationer i åtskilliga ämnen, såsom i fysik, kemi och botanik, och det är gifvet, att härigenom kräfves det för dessa öfningar rymligare och bättre lokaler, det kan icke hjälpas. Den fysiska utbildningens förbättrande har haft till nödvändig följd, att man måst mer tillgodose de lokaler, som behöfvas för

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.
(Forts.)

gymnastik m. m. Men det är också klart, att på samma gång man icke får efterskänka de nödvändiga krafven i hygieniskt och pedagogiskt afseende, man bör sträfvä efter, att byggnaderna icke blifva för dyra, att icke någon onödig lyx utvecklas. Men jag tror icke att, om så varit fallet, detta varit en följd af de normalbestämmelser, som utfärdats af öfverstyrelsen. Dessa göra ju icke anspråk på att lända till ovillkorlig efterföljd utan äro endast afsedda till ledning; och då i motionen framhålles, att man här i Stockholm byggt så ofantligt dyrt, påpekar utskottet, fastän det tillstyrker motionärens framställning, att det icke har berott på öfverstyrelsen utan på de kommunala myndigheterna själfva, och det är således till dem motionären egentligen bort vända sig för att få kostnaderna för läroverksbyggnadernas uppförande nedbringade.

Motionären har äfven ett annat kraf, nämligen att få bestämdt uttalade föreskrifter om klagerätt öfver öfverstyrelsens och öfverintendentensämbetets beslut i byggnadsfrågor. Det påpekas af utskottet, att sådana finnas redan, i det Konungens befallningshafvande enligt läroverksstadgan, när tvist uppkommer, äger bestämma, hvarefter besvär i vanlig ordning kunna anföras.

Egentliga afsikten med motionen är, såsom jag nämnde i början, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om en revision af normalbestämmelserna, men kan det männe vara ändamålsenligt och ledande till målet? Det ligger i själfva formen för de nuvarande bestämmelserna, att de äro föremål för en alljämt fortskridande revision i syfte att, sedan nödig erfarenhet vunnits, de må ändras. De betecknas också såsom »utkast». Och för öfrigt sammanhänga bestämmelserna med de kraf, som den nya läroverksplanen ställer på undervisningslokalerna, och de kunna sägas utgöra ett hofsamt uttryck för dessa kraf.

Äfven om man bygger ändamålsenligt och tillgodoser hygieniska och pedagogiska kraf, är det tydligt, att man kan bygga dyrare eller billigare. Det har man, efter hvad jag låtit mig berättas, exempel på här i orten. Om man jämför det nya läroverket på Östermalm med det nya läroverkshuset på Djursholm, lär det vara en skillnad i kostnad på ungefär en miljon, en skillnad, som icke kan betingas af det olika lärjungantalet eller af tillämpningen af de normer, som äro uppställda för läroverksbyggnader.

Utän att i allo instämma i den motivering, som har framlagts af den ärade reservanten, ber jag att få instämma i det slut hvar till han kommit, då han yrkar afslag på föreliggande motion.

Herr vice talmannen: I den föreliggande motionen klagas öfver de öfvermåttan stora kostnader, som byggandet af läroverks-hus medför, och öfver den onödiga lyx, som lägges ner i dessa byggnader. Där är blott tal om läroverksbyggnader, men enhvar

af oss vet, att något liknande kan sägas om så mångfaldiga andra byggnader, att icke säga snart sagdt alla offentliga byggnader, som nu uppföras i vårt land. Att dessa byggnader komma att draga öfvermåttan stora kostnader beror i väsentlig mån på att de myndigheter, som hafva att förbereda byggnadsföretagen, hvar och en för sig endast betraktar saken från sin synpunkt. Alla synpunkter kunna kanske då komma fram och tagas i betraktande utom sparsamhetens, ty vi hafva i Sverige icke någon särskild myndighet, som har till uppgift att från den synpunkten bedöma byggnadsföretag, och därför blifva också byggnads- och kostnadsförslagen utmärkt väl uppgjorda och granskade från alla andra synpunkter med bortseende från sparsamhetens.

Nu vill jag icke säga ett enda ord till anklagelse mot öfverstyrelsen, ty öfverstyrelsen måste se byggnadsfrågorna från sin synpunkt, och med rätta framställer den då alla de önskemål, som från dess utgångspunkt kunna och böra framställas. Och det är säkert att önskemålen kunna blifva både många och vidtgående, om öfverstyrelsen betraktar frågan från de två synpunkter, som den siste talaren nämnde, nämligen den hygieniska och den pedagogiska. Mina herrar, hvar stanna anspråken, om vi begynna att vara hygieniska? De äro då så godt som obegränsade. Och huru långt kommer man icke i anspråk, om man börjar vara pedagogisk? Det finnes icke ett läroverkshus, där man icke kan drifva de anspråken snart sagdt huru långt som helst. Och det kan ingen människa bestrida, att vi under de sista decennierna i vårt land byggt läroverkshus på ett sätt, som öfverträffar hvad det verkliga behovet kunde tillråda. Jag skall icke ingå i någon detaljkritik, men efter den sista talaren nämnde ett läroverksråd, kan jag icke underlåta säga, att jag anser, att de nyligen uppställda anspråken beträffande rum för naturvetenskapsundervisningen vid de allmänna läroverken och vid seminarierna äro orimligt stora och större, än som skäligen kan anses vara berättigadt.

Men när man nu klagat öfver att våra läroverkshus blifvit så alltför dyrbara och luxuösa, bör man ändå icke skylla endast på öfverstyrelsen, utan det är naturligtvis också kommunernas skuld.

Där är ofta hos kommunerna en så kallad »honnert ambition», som kostar mycket pengar för samhällsmedlemmarna. Säkert är det, att det finnes skolbyggnader, som äro sådana att, när man kommer in i dem och ser den lyx, som där utvecklas, man blir riktigt allvarligt betryckt och bekymrad. Jag tänker här icke endast på de kostnader, som kommunerna måste bära, ehuru de kunna blifva synnerligen kännbara — och det kan icke förnekas, att kommuner icke sällan förbygga sig och lägga ned så mycket kostnader på läroverksbyggnader, att andra önskvärda byggnadsföretag måste skjutas åt sidan — utan när jag har känt det tryckande att se dessa öfverdådiga läroverkshus, har det varit från så att

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.
(Forts.)

Om revision
af gällande
normal-
bestämmelser
ang. läroverks-
byggnader.
(Forts.)

säga moralisk synpunkt. Hvad måste blifva följden af att dessa barn, som komma många från fattiga hem, få tillbringa sina läroår i så öfvermåttan luxuösa byggnader och på hvilka ställts fordran att i dem skola vara så och så många kubikmeter luft och så och så mycket ljus och ljus från viss sida, hvad blir följden, om icke att det föder anspråk, större anspråk än lifvet kan fylla för dem? Men icke fyllda anspråk kunna icke undgå att föda missnöje. Jag är öfvertygad, att mycket missnöje bland vår befolkning har kommit däraf, att barnen i skolan vants vid större lyx och vid större behof, än som har varit för dem hälsosamt. Därför anser jag för min del den skrifvelse, som här föreslagits, hafva goda skäl för sig, och jag önskade blott, att den skulle omfatta långt flera byggnader än läroverkens. Men om man begynner i en ända, så kanske man fortsätter vidare. Om man undersöker läroverkshusen, hoppas jag, att man sedan kan komma till granskning af öfriga byggnader, och därför skulle jag önska, att Första kammaren ville med ett visst eftertryck bifalla utskottets förslag.

Herr Hernlund: Ja, nu tro herrarna väl, att jag kommer att hålla ett långt anförande till försvar för kungl. öfverstyrelsens normalbestämmelser, men om ni förvänta detta, misstaga ni er fullständigt. Jag har nämligen haft anledning att se dessa bestämmelser icke blott såsom skolman utan äfven såsom tämligen mångårig ledamot af hufvudstadens kommunalstyrelse, och jag har då fått klart för mig, att man bör icke minst i frågor som denna väga skäl och motskäl, och jag har därvid kommit till den öfvertygelsen, att den åsikt, som motionären här förfäktat, är fullt riktig.

Jag skall vidare be att, med anledning däraf att det talats om att dessa normalbestämmelser icke äro någon författning utan blott ett utkast till en sådan, få framhålla, att jag har här i min hand en samling »författningar rörande de allmänna läroverken», utgifven af den nuvarande öfverdirektören i kungl. öfverstyrelsen, och här träffar man just under sidorubriken *läroverksförfattningar* detta så kallade utkast. Det vore högst märkvärdigt, om en såsom författning utgifven handling skulle vara bara ett utkast, och det är den icke heller. Tillfälliga utskottet nr 2 vill minska klandret mot kungl. öfverstyrelsen på grund af normalbestämmelserna därmed, att det sedermera utkommit en kungörelse af den 2 mars 1906 angående undervisningsplan för realskolan. Ja, hvad är denna undervisningsplan annat än en kompletterande bilaga till normalbestämmelserna, en författning, som härstammar från samma källa, kungl. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk. Kungl. Maj:t har visserligen utfärdat undervisningsplanen, men därmed endast lämnat sin bekräftelse på hvad som i alla delar utarbetats i kungl. öfverstyrelsen. Hvad är för öfrigt programmet för läroverksbygg-

nader i stort sedt? Det kan man få reda på af fem rader i ett uttalande af ett före detta läroverksråd, som torde få anses ha varit själen vid utarbetandet af normalbestämmelserna. Han yttrar följande som är mycket sant och vackert, men som från ekonomisk synpunkt icke är lika beaktansvärdt. Han säger, och det är, som sagdt, i få ord programmet för hvad normalbestämmelserna innehålla: »En väl inredd och vacker lärosal är af stor betydelse för undervisningen. Den ökar arbetets glädje för lärare och lärjungar; och det innebär en vinst af dyrbar tid, att läraren har till hands hvad han ständigt behöver. *Man bör icke allt för mycket spara på kostnad i ett fall som detta*, då ekonomisk sparsamhet betyder förlust af intellektuell kraft.» På basis af detta åskådnings-sätt äro nu normalbestämmelserna uppgjorda, och hvarje skolman måste erkänna, att de tillgodose mycket väl läroverksundervisningens, lärarnas och lärjungarnas behof och intressen.

Nu har från vissa håll sagts, att det icke är kungl. öfverstyrelsens fel, om dessa normalbestämmelser få betyda mer, än de vilja gifva sig ut för. Det är nog i hufvudsak riktigt. Felet ligger nog väsentligen hos lärarna. Men lärarna vore väl icke människor, om de icke begagnade sig af en urkund sådan som denna, och det hafva de också gjort.

Det har roat mig att under de senaste dagarna se igenom vissa årsredogörelser, utgifna af rektorer för sådana läroverk, där nybyggnad varit i fråga eller är i frågasatt. Och jag har funnit, hurusom exempelvis i Jönköping man detta år beslutit bygga efter en plan, om hvilken årsberättelsen säger, att den var uppgjord »i noggrann öfverensstämmelse med de af kungl. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk utfärdade normalbestämmelserna». Den blef ock genast approberad, och jag förmodar, att arbetet nu är i full gång. På andra ställen har man förfarit på ungefär samma sätt, men sedan hafva kommunalrepresentationerna sagt nej; det där kostar för mycket, det vilja vi icke vara med om. Då har det blifvit nya förslag. Så hafva dessa kommit till kungl. öfverstyrelsen, men icke blifvit godkända, och så hafva kommunerna, såsom man säger, fått finna sig i att bita i det sura äpplet och gifva efter gentemot kungl. öfverstyrelsens fordringar. Ett exempel därpå är staden Söderhamn och dess realskola.

Vill man vidare ha ett exempel på en samskola, d. v. s. en realskola där äfven flickor undervisas, så kan man få läsa åtskilligt om utvecklingen af en dylik byggnadsfråga, om man studerar årsredogörelserna för läroverket i Trelleborg. Här tillkom genom en läroverkskollegiets framställning, fotad på förenämnda undervisningsplan och dessa normalbestämmelser, en byggnad, som är mycket dyrbar, mycket gentil och mycket angenäm att undervisa i.

Jag skall vidare be att i fråga om *kostnaderna* för de efter normalbestämmelserna uppförda lärohusen få återopa programmet

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.
(Forts.)

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader. (Forts.)

för Jönköpings fullständiga allmänna läroverk, där 464 lärjungar sista vårterminen undervisades. Där skulle läroverksbyggnaden medföra en beräknad kostnad — och det blir aldrig den riktiga — af 656,000 kronor. Det är icke någon liten summa för ett läroverk med icke mer än 464 lärjungar. Den 6-klassiga samskolan i Trelleborg var beräknad att kosta vida mindre, men kräfde 325,000 kronor, och den är afsedd för ett lärjungeantal af omkring 150.

Men om jag också är villig medgifva, på grund af hvad jag läst i årsredogörelserna, att det väsentligen är kollegierna och rektorerna, som bära skulden för att förslag uppgöras, som äro alltför dyrbara, fordrar dock sanningen att tillika nämna, att på vissa ställen saknas icke kungl. öfverstyrelsens finger i fråga om initiativet. Jag har här i min hand en årsredogörelse för allmänna läroverket i Umeå, en stad som torde vara väl bekant för ordföranden i tillfälliga utskottet nr 2, hvilken också torde känna väl till läroverksförhållandena där. Jag tror nämligen icke, att jag misstager mig, om jag i honom ser läroverkets högt vördade inspektor. I detta läroverks senast utfärdade årsredogörelse står följande att läsa: »Vid den inspektion, som förlidet år (1909) förrättades vid Umeå högre allmänna läroverk af dåvarande läroverksrådet, numera öfverdirektören och chefen för kungl. öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk, B. J:son Bergqvist, anmärkte denne, att undervisningslokalerna för kemi och biologi voro otillräckliga, att särskilda rum för geografi- och slöjdundervisningen samt för dusch och bad fullständigt saknades, och att vaktmästarens bostad icke på föreskrifvet sätt var isolerad från gymnastiklokalen och försedd med skild ingång. Inspektionsförrättaren framhöll nödvändigheten af att dessa brister *snarast möjligt* afhjälptes. Då läroverkets byggnadsfond saknar tillgång härför, ser sig läroverket nödsakadt att begära herrar stadsfullmäktiges bistånd. — Den nya läroverksorganisationen, som med innevarande termin blir fullt genomförd, kräfver ett väsentligen ökad utrymme, i synnerhet för de naturvetenskapliga ämnena.» Och så börjar nu rektorn framhålla hvad som behöfves, och så säger han: »För en tillfredsställande anordning af undervisningen vid ett å både latin- och reallinjen fullständigt läroverk fordras i våra dagar för fysik, kemi, biologi och geografi skilda lärosalar om cirka 8 meters längd och 7 meters bredd, för fysik och kemi dessutom skilda laborationsrum om 12 à 13 meters längd och 7 meters bredd och skilda materialrum, för biologi ett särskildt rum för dissektioner och växtfysiologiska försök och ett materialrum samt för geografi ett materialrum. Inalles alltså tre rum för fysik, tre rum för kemi, tre rum för biologi och två rum för geografi. — För slöjdundervisningen äro rum önskvärda särskildt för trä- och särskildt för metallslöjd, för hvardera en slöjdsal och ett materialrum. Slöjd-

rum bör äga en storlek af $13 \times 6,5 \times 4$ meter. Detta allt enligt af läroverksöfverstyrelsen *fastställda normalbestämmelser* angående läroverksbyggnader. Därjämte bör enligt läroverksstadgans föreskrift i gymnastiklokalen finnas inrättning för dusch eller bad.»

Här har jag gifvit exempel på ett läroverk, där initiativet togs af läroverkskollegiet på föregående initiativ af ett inspekterande läroverksråd, numera öfverdirektören. Då är att märka att Umeå läroverksbyggnad icke var mera än 9 år gammal, när denna kritik kom densamma till del, ty enligt inledningen till denna framställning, af hvilken jag lämnat ett utdrag, var det den 6 juni 1900, som invigningen af läroverkets nya hus ägde rum, och jag vet det särskildt, därför att, då byggningen var på tal, dåvarande rektorn var i liflig korrespondens med mig för att få reda på huru det var ställt vid nya elementarskolan, som han trodde vara en profskola afven i afseende på byggnadernas beskaffenhet. Såsom bekant är denna skola långt ifrån att vara något mönsterläroverk hvad byggnaden angår, och mycket snart kommer den att påkalla kammarens benägna medverkan till förbättring i detta afseende. Ty här är det kamrarna, som få lof att visa motsvarande välvilja till den, som stadskommunerna eljest bjuda på.

Jag har nu i korthet velat gifva en illustration till huru det i själfva verket förhåller sig med »utkastet» och dess betydelse för läroverken, och jag hoppas, att herr Karlsson, reservanten inom tillfälliga utskottet, är villig medgifva, att det kunnat påvisas, »att på dessa normala bestämmelser beror, att anspråken å läroverksbyggnaderna år från år ökats».

Herr Biörklund, Henning: Det har framställts erinringar från några håll, att det är icke ensamt normalbestämmelserna, som varit orsaken till den frikostighet, som nedlagts på våra läroverksbyggnader, och detta har ju också utskottet erkänt, liksom utskottet tror sig hafva gifvit fullt värde åt de öfriga omständigheter, som här kunna hafva inverkat. Men utskottet har påpekat, huru som vissa bestämmelser just uti normalföreskrifterna otvifvelaktigt äro sådana, att de leda till öfverflöd och frånseende af kostnaderna.

Nu har från öfverstyrelsen erinrats under hand, att de här bestämmelserna äro blott ett utkast, och vi ha fördenskull hört oss före, huruvida de äro att anse såsom ett rent förslag, hvilket öfverstyrelsen framlagt i syfte, att det skulle efterträdas af några mera definitiva bestämmelser. Utkastet är ju af år 1905 och åtskilliga år hafva gått sedan dess, så att under den tiden kunde ju några förberedelser till en revision af utskottet hafva skett. Men såvidt utskottet kunnat finna, hafva icke några som helst tankar gått åt det hållet, eller några förarbeten gjorts för att af utkastet göra några definitiva föreskrifter, utan utkastet har varit afsedt att tills vidare gälla obestämd tid framåt.

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.
(Forts.)

*Om revision
af gällande
normal-
bestämmelser
ang. läroverks-
byggnader.
(Forts.)*

Det har också sagts, att dessa föreskrifter ej skulle nödvändigt lända till efterrättelse, utan att de blott skulle, såsom det heter uti cirkuläret, tjäna »till ledning», men i cirkuläret åberopas just 58 § i stadgan för rikets allmänna elementarläroverk, där det står, att byggnaderna skola uppföras i öfverensstämmelse med de allmänna föreskrifter, som i detta afseende af öfverstyrelsen utfärdats. Några andra föreskrifter än detta »utkast» finnas ej och hafva tydligen ej heller under närmaste tiden varit afsedda att gifvas.

Om man så ser efter, huru föreskrifterna tillkommit, finner man, såsom redan sagts, att i desammas uppgörande icke deltagit någon, som haft att taga hänsyn till kostnaderna, utan alla ha blott haft intresse af att se till, att allt blefve så bra och så fullständigt som möjligt. Det har visserligen erinrats, att normalbestämmelserna ej äro så definitiva, därför att de i åtskilliga fall innefatta alternativa föreskrifter, mellan hvilka vederbörande hafva att välja och taga efter behag. Men i alla fall kan det ju inträffa, när alternativen äro rundligt tilltagna, att det blir för stort och för dyrt. Vederbörande, stadsfullmäktige eller de särskilda personer, som må hafva tillsatts att ordna ett läroverksbygge, hemställa om iakttagande af mera sparsamhet, under det att rektor åter icke vill vara med om minimum, i förmodan att det ej stämmer med öfverstyrelsens anspråk; och hellre än att enligt rektors utsago riskera bakläxa, låta vederbörande rektor få sin vilja igenom.

Det har ifrågasagts, om man icke borde hafva minimibestämmelser, som ovillkorligen skulle lända till efterrättelse, och inom utskottet funderade vi också på den saken, om man skulle påyrka införandet af minimibestämmelser, så att det skulle bero på välvilja från respektiva håll, om dessa minimibestämmelser finge öfverskridas. Vi funno dock snart det olägliga i generella sådana minimibestämmelser. Om sådana fastställdes, skulle man därigenom stänga vägen för ett eller annat, som kunde, ehuru ej absolut behöfligt men ganska fördelaktigt att erhålla, vinnas utan någon afsevärd ökad kostnad. Hufvudsaken var ju, att allt blefve så billigt som möjligt och att revisionen skedde i afseende på sådana detaljer, där det kunde blifva något af betydelse att vinna i ekonomiskt afseende; detta var hufvudsumman och därför har vår hemställan blifvit af det allmännare innehåll, som betänkanDET visar.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Jag har inom utskottet varit ense med majoriteten och har begärt ordet endast för att yttra mig något i anledning af hvad som förekommit under diskussionen.

Det har af ett par talare mycket kraftigt pointerats, att dyrbara och vackra läroverksbyggnader skulle hafva ett moraliskt fördärflikt inflytande på ungdomen. Jag vill fästa uppmärksamheten på att utskottet icke yttrat något sådant i sitt utlåtande, men om

utskottet det hade gjort, skulle jag hafva reserverat mig mot ett sådant uttalande. Jag är nämligen af den öfvertygelsen, att kan man kosta på våra lärosalar ljus, luft och vacker inredning, så bör man icke underlåta det därför att man förmenar att ungdomen härigenom skulle blifva fördärfvad. Ty om ungdomen genom byggnader af ifrågavarande beskaffenhet kan ledas till begär att skaffa sig sunda, ljusa, luftiga, vackert prydda bostäder, så är väl detta något som bör komma i första rummet vid en stigande kultur. I stället för att en så utrustad skola skulle blifva fördärfbringande för ungdomen, anser jag för min del, att den skulle verka gynnsamt och till förbättring af vår ungdom, och det är emot yttranden i motsatt riktning, som jag nu velat inlägga min bestämda gensaga. Lika litet som en vacker kyrka, rikt utrustad med ljus och luft och vackert utsmyckad, skulle verka demoraliserande, lika litet kan väl en så utrustad skola verka demoraliserande på ungdomen.

Om revision af gällande normalbestämmelser ang. läroverksbyggnader.
(Forts.)

Herr Karlsson: Samtliga som yttrat sig i denna fråga torde vara eniga därom, att större sparsamhet och mera ekonomiska synpunkter böra läggas till grund vid uppförande af läroverksbyggnader, men jag tror, som jag äfven påpekat i min reservation, att detta icke kan vinnas genom en skrifvelse till öfverstyrelsen. Man kan väl svårigen begära en revision af någonting, som ju endast är ett utkast, och skulle man genom en sådan skrifvelse erhålla, såsom en talare yttrade som ett önskemål, vissa föreskrifter, hvarifrån man icke finge afvika, vore detta helt säkert mera till skada än till gagn för saken. Jag ber också att få erinra därom, att om en kommun så litet förstår att taga vara på sitt eget intresse, att den blindt följer normalbestämmelser, hvilka ju endast äro afsedda att tjäna till ledning, handlar den förvisso ganska oförståndigt. Uti Västerås föreligger nu fråga om tillbyggande af dess gamla läroverks hus eller ombyggnad af detsamma, och där har, alldeles såsom herr Hernlund nyss yttrade, läroverkskollegiet framställt sina anspråk till stadsfullmäktige, men drätselkammaren har afvisat dessa anspråk och förklarar: det hafva vi ej råd till och vi komma ej att göra detta trots normalbestämmelserna, hvilka väl icke kunna ålägga stadsfullmäktige att bygga mera än hvar till de anse sig hafva råd.

Då jag anser att en sådan skrifvelse, som den utskottet här förordat, gagnar till ingenting, har jag yrkat bifall till min reservation.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i nu föredragna utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Jämlikt § 63 mom. 3 riksdagsordningen skulle detta beslut genom utdrag af protokollet delgifvas medkammaren.

Om inväntande af maritim arbetsförmedling m. m.

Föredrogs ånyo Första kammarens andra tillfälliga utskotts den 10 och 19 innevarande april bordlagda utlåtande nr 7, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående afskaffande af till sjömanshusen utgående hyresafgifter m. m.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion nr 190 hade herr *Lindley* hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida de nu till sjömanshusen utgående s. k. hyresafgifterna kunna afskaffas, eller ock, därest detta ej kan bifallas, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till inrättandet af en till sjömanshusen anknuten maritim arbetsförmedling samt utredning och förslag till en för sjöfolket afsedd arbetslöshetsförsäkringskassa.»

Andra kammaren hade på tillstyrkan af sitt tredje tillfälliga utskott, med afslag å hvad motionären i föreliggande motion hemställt rörande afskaffande af de nu till sjömanshusen utgående s. k. hyresafgifterna, för sin del beslutat att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och, därest denna därtill föranledde, om förslag dels till inrättandet af en till sjömanshusen anknuten maritim arbetsförmedling och dels till en för sjöfolket afsedd arbetslöshetsförsäkringskassa.

Efter delgifning häraf har Första kammaren remitterat ärendet till sitt tillfälliga utskott nr 2.

Då motionärens hemställan i fråga om afskaffande af de nu till sjömanshusen utgående s. k. hyresafgifterna genom Andra kammarens beslut redan förfallit, hade Första kammarens tillfälliga utskott i nu föredragna utlåtande förklarat sig sakna anledning att angående denna del af motionen afgifva något yttrande. I afseende å motionen i öfrigt hade utskottet på anförda grunder hemställt, att Första kammaren icke måtte biträda Andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade afgifvits af herr *Pers*, som däri yrkat att Första kammaren måtte biträda Andra kammarens i föreliggande ärende fattade beslut.

Herr *Pers*: På sätt framgår af utlåtandet, har jag i denna fråga icke kunnat vara enig med majoriteten inom utskottet, utan jag har reserverat mig och anhåller att nu med några få ord få motivera min ställning.

Som herrarna finna, uppdelas den föreliggande frågan uti tvenne

delar, dels angående utredning och förslag till inrättande af en arbetsförmedling och dels angående arbetslöshetsunderstöd. Utskottets majoritet anser att hvad som åtgjorts eller redan beslutits i fråga om arbetsförmedling skulle kunna vara nog; sjömanshusen äro redan en arbetsförmedling och det finnes allmänna arbetsförmedlingar och redarne hafva en arbetsförmedlingsanstalt. Emellertid är det bekant, och det framställes också i utlåtandet, att den allmänna arbetsförmedlingen har till uppgift att äfven se till hvad som kan göras för att sätta sjömanshusens arbetsförmedling i kontakt med den allmänna arbetsförmedlingen. Det förefaller, som om allt detta borde leda till att Första kammaren biträdde Andra kammarens beslut, och arbetsförmedlingsinspektören, hvilken närmast har den här frågan om hand, skulle däri finna ett stöd för att väl organisera ett samband, ett förnuftigt och godt samband mellan sjömanshusens arbetsförmedling och den allmänna arbetsförmedlingen. Emellertid har utskottet funnit att kammaren icke bör göra något åt denna sak. Det förefaller mig dock, som om detta icke gärna kunde tolkas på annat sätt än att kammaren menar, att den för sin del icke är angelägen att sjömanshusens arbetsförmedling fungerar på ett mera tidsenligt sätt. Ett dylikt beslut af kammaren anser jag vara orimligt och skulle af sjömännen icke kunna upptagas annorlunda än som en partiskhet gentemot dem, särskildt då de märka, att arbetsgifvarnas arbetsförmedling på det här området icke fungerar till belåtenhet. Det lär nämligen vara så, att krafter äro i rörelse för att få en annan ordning särskildt i fråga om arbetares anskaffande, och det kan hända att med tiden inträda andra förhållanden, och denna kammare och Riksdagen skulle kanske få lof att taga upp frågan, när den ligger helt annorlunda och sämre än hvad den ligger nu, då förhållandena äro lugna och man kan göra det med arbetsgifvarnas beredvilliga understöd. Jag tror därför, att det vore bäst, att staten nu toge hand om den här frågan i dess nuvarande läge.

I fråga om understödsverksamheten stöder utskottet sitt afstyrkande på kammarens beslut förra året att låta arbetslöshetsförsäkringen hvila, till dess ålderdomsförsäkringen vore klar. Jag anser emellertid att särskilda omständigheter kunna rättfärdiga upptagandet af denna fråga redan nu. Sjömansyrket är ett väl afgränsadt yrke, som icke flyter ut i andra närgränsande yrken på samma sätt som i en del andra fall, och det underlättar att här förut finnes en god organisation, hvarigenom frågan lättare kan tagas upp och någonting kan göras utaf den. Man har här att stödja sig på en gammal institution, till hvilken sjömännen sedan urminnes tid haft för vana att betala sina afgifter, och det gör att det bör vara lätt att få upp afgifterna, och det bör hälsas med glädje, när det från arbetarehåll sägs, att man är villig att underkasta sig högre afgifter för ett godt ändamål. Det är ju klart att hyrorna

*Om inrättan-
af mariim
arbetsförmed-
ling m. m.
(Forts.)*

Om *inrättan-*
de af maritim
arbetsförmed-
ling m. m.
(Forts.)

stigit betydligt under de sista åren, och hvad vore önskligare från statens sida, än att en del af dessa afgifter afsattes för att användas under bekymmersamma tider. Vidare har man genom sjömanshusens redan införda organisation den lättnaden, att man icke behöfver ställa till med någon mera dyrbar organisation, då man har en gammal sådan att stödja sig på.

Våra grannländer ha upptagit arbetslöshetsunderstöds-saken i samband med arbetarnes organisation, i afseende å de organiserade arbetarne. I Norge är det visserligen så, att när fackförbunden taga emot statsbidrag för arbetslöshetsverksamheten, skall sådant äfven lämnas till icke organiserade arbetare. Men jag hemställer till kammaren, om det icke skulle vara behagligare att nu taga hand om arbetslöshets-saken på en punkt, där man kan göra det utan att ha någonting med de organiserade fackförbunden att göra. Man kan här upptaga saken på fullt neutral mark, och man kan göra det utan särskildt dyrbara kostnader, ty det finnes, som sagdt, en organisation att stödja sig på. Man bör åtminstone kunna taga saken i öfvervägande och göra någonting af den. Att uppskjuta frågan i väntan på ålderdomsförsäkringen, ja det anser jag vara detsamma som att låta bli att göra en god sak i dag, därför att man tänker göra en god sak i morgon. Det är ej så synnerligen länge sedan en framstående ledamot af denna kammare uppmanade kammaren att lagstifta *praktiskt*. Här tror jag att det är just ett fall, då man kan tillämpa detta och där en lagstiftning i denna riktning skulle vara en praktisk lagstiftning — att bygga upp och reformera en gammal insitution så att den kan verka tidsenligt och med tillfredsställelse både för de enskilda, som få gagn däraf, och för staten. Det är därför jag anhåller att få yrka bifall till min reservation.

Herr Biörklund, Henning: Den föregående talaren nämnde, att det skulle kunna anses, som om Första kammaren för sin del ej vore angelägen om att arbetsförmedlingen för sjöfolket ordnades, därest ej Första kammaren nu bifölle Andra kammarens skrifvelsförslag i denna del. Men om Första kammaren biträder sitt utskotts hemställan, kan ingen antaga, att anledningen varit bristande intresse. Utskottet har till stöd för sin hemställan åberopat det förhållande, att kommerskollegium nyligen tillsatt en arbetsförmedlingsinspektör, som lyder direkt under kommerskollegium; att samma myndighet, under hvilken han lyder, varmt värvat om arbetsförmedlingen, samt att denna samma myndighet säger i sitt utlåtande, att sedan numera en särskild arbetsförmedlingsinspektör blifvit tillsatt, har denna »själffallet» att ägna sin uppmärksamhet åt de förhållanden, hvarom här är fråga, nämligen just att få en samverkan mellan de olika sjömanshusen för arbetsförmedlingens ordnande. Nu säger reservanten i sin reservation, att det arbete,

som därtutinnan åligger denne arbetsförmedlingsinspektör, skulle fått det bästa stöd genom Andra kammarens beslut i denna fråga. Första kammarens utskott åter har varit af den uppfattningen, att något bättre stöd icke stode att få än att kommerskollegium säger, att den under kollegium lydande inspektören »själfallet» har att ägna sin uppmärksamhet åt denna sak. Efter ett sådant uttalande torde den nog bli ordnad ändå utan något stöd vare sig från Första eller Andra kammaren, och detta ensamt har varit anledningen, hvarför utskottet ansett en skrifvelse här öfverflödlig.

Hvad slutligen angår arbetslöshetsförsäkringen, har utskottet fäst sig vid, att sjömännen, till skillnad från andra arbetsklasser, hafva just i sjömanshusen en myndighet, af hvilken de kunna få hjälp eller understöd i händelse af arbetslöshet. Utskottet har icke delat den uppfattningen, att det skulle vara för arbetslösa sjömän svårare att skaffa sig tillfälligt arbete än för andra med dem i ekonomiskt afseende likställda arbetare, och därför har utskottet tyckt att, då Första kammaren förra året, med fullt erkännande af vikten utaf denna frågas lösning, i allt fall undansköt den, därför att ålderdoms- och invaliditetsförsäkringen borde gå före, konsekvensen ville fordra, att i fråga om sjömännen, som ändå hade något bättre ställt än andra, iakttoges samma tillvägagångssätt, och att man icke gjorde tvärtemot hvad man förut ansett önskligt, och detta har varit anledningen hvarför utskottet icke heller i denna del trott sig böra hemställa, att Första kammaren skulle biträda Andra kammarens skrifvelseförslag.

På dessa skäl anhåller jag, att Första kammaren måtte bifalla sitt tillfälliga utskotts hemställan.

Friherre Lagerbring: För min del får jag säga, att jag icke kan se något skäl, hvarför icke Första kammaren kan vara med om en skrifvelse i detta syfte. Det må så vara, att för den första delen af motionen, den som rör arbetsförmedlingen, kanske icke finnas så kraftiga skäl för att nu göra en särskild påtryckning, men så mycket kraftigare synas mig alla skäl tala för den senare delen af motionen. Ty dessa sjömän drifva dock ett yrke, hvilket, på sätt den förste talaren erinrade, är så väsentligt skildt från alla andra yrken, att man mycket väl kan taga hand om frågor, som röra detta yrke särskildt, utan samband med andra. Den som i likhet med mig under flera år haft till ämbetsåliggande att emottaga och befordra till hemorten dessa skeppsbrutna besättningar, som inkomma från utlandet ofta nog icke endast utblottade på allt, utan kanske ofta också sönderbrutna till sina lemmar och undergräfdade till sin hälsa, den har svårt att inse, hvarför man icke skulle kunna söka på något sätt förbättra sjömanshusens förhållanden att hjälpa dessa besättningar, innan man hunnit fram till den stora arbetslöshetsförsäkringsfrågan, ty det lär nog dröja många

Om invrättande af maritim arbetsförmedling m. m.
(Forts.)

Om inrättan-
de af maritim
arbetsförel-
ling m. m.
(Forts.)

är, innan vi hinna dit. Här är ju icke fråga om någon sorts arbetslöshetsförsäkring, utan det är fråga om att utveckla en understödsverksamhet som redan finnes, att organisera sjömanshusens verksamhet på ett lämpligare och mera praktiskt sätt än förut. Jag tror därför att man mycket väl skulle kunna bryta lös denna fråga från den stora arbetslöshetsfrågan och anhåller att få yrka bifall till den vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Sundblad: Då jag inom utskottet biträdt majoritetens mening i föreliggande fråga, skall jag be att särskildt med anledning af den föregående ärade talarens anförande få göra en anmärkning. Denna stöder sig egentligen på just det uttryck, som reservanten här använt, när det gällt syftet att för sjömännen afhjälpa den tillfälliga arbetslöshet, som de kunna blifva utsatta för. Reservanten har icke upptagit det begrepp, som den ursprungliga motionären här begagnat, arbetslöshetsförsäkring, utan han har helt enkelt framställt ett annat, nämligen understödsverksamhet. Han har sålunda kommit fram med någonting helt nytt. Jag har för min del i likhet med de öfriga inom utskottets majoritet icke kunnat anse utskottet befogadt att inlåta sig på detta nya begrepp med dess olika innebörd mot hvad som innebäres under arbetslöshetsförsäkring.

Vill man verkligen hafva till stånd en arbetslöshetsförsäkring på detta område, ja, då läser man väl icke kunna undgå att, huru man än tänker i frågan, få en stor apparat till stånd, och detta på ett speciellt område. Skall man då börja med denna stora fråga blott för en s. k. särklass, och en särklass, som, enligt hvad man fått sig meddeladt inom utskottet, icke är utsatt för större svårigheter i afseende å arbetslöshet än andra? Med sjömannens arbetslöshet är det tvärtom — sådana upplysningar hafva meddelats utskottet, och sådan erfarenhet har jag också från den plats, där jag är bosatt — icke så farligt som med andra arbetares arbetslöshet, ty sjömännen äro i tillfälle att vid fall af arbetslöshet kunna sysselsätta sig med fiske och dylikt. Att nu tala om t. ex., att en sjöman, när han kommer hem, är bruten till sin hälsa och kanske för alltid urståndsatt att upptaga sitt yrke, det är väl en helt annan sak, än hvarom fråga nu är.

Vill man verkligen hafva till stånd just detta, som hufvudmotionären härpå yrkat, får man också bekväma sig till att hålla till godo med denna dyrbara apparat, som blir en följd däraf. Det har inom utskottet resonerats mycket i denna sak, och jag kan tillåta mig att för kammaren meddela, att reservanten på tal om just den dyrbara apparat, som skulle medfölja en arbetslöshetsförsäkring, medgifvit, att det skulle blifva en alltför stor sådan. Men då har han kastat om och helt enkelt upptagit understödsverksamheten. Jag kan ej se, hvarför ej en sådan understödsverksamhet

skall kunna komma till stånd under tillsyn af den af kommerskollegium tillsatte inspektören och hvarför ej en sammanslutning skall kunna ske mellan de olika sjömanshusen, så att en mera enskild understödsförening dem emellan bildas. Sker detta, behöfver man väl ej skriva i frågan till Kungl. Maj:t.

Om inrättande af maritim arbetsförmåling m. m.
(Forts.)

Jag har med detta mitt korta anförande blott velat påpeka, hurusom, när det nu gäller understöd för sjömän, man på reservantens framställning kommit fram till en annan sak, än hvarom fråga ursprungligen varit. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Pers: Jag har velat säga några ord till bemötande af den ärade talaren. För mig har det hela tiden framstått, som om det just skulle vara en sådan understödsverksamhet, som vore i fråga. Jag tror icke, att motionären heller afsett någonting annat, och man bör icke för ett skiftande namn blanda bort själfva saken, och själfva hufvudsaken. Motionären har i sin motion talat om, att medel skulle åstadkommas genom ökade uttaxeringar, och det har både i motionen och i Andra kammarens utskotts utlåtande talats om, att understöd bör utgå under en viss maximitid. Det är i allo samma anordning i fråga om understöd, som äger rum inom de bättre organiserade yrkena inom landet, en verksamhet, som jag funnit vara af stor betydelse och en välsignelsebringande betydelse för arbetsklassen. Yrkandet har också af mig i reservationen med flit formulerats så, att den utredning, som skulle grundas på Riksdagens beslut, skulle kunna utgå just från dessa riktlinier. När så är fallet, och när till och med herr Sundblad icke har någonting emot själfva saken, anser jag, att ett tvifvel om formen ej bör afhålla kammaren från att fatta ett beslut i reservationens riktning.

Friherre Lagerbring: Med anledning af det yttrande, som den ärade talaren på Gottlandsbänken nyss hade, ber jag endast få nämna, att jag icke tror, att det här är skäl att allt för mycket rida på ord, som det heter. Det må nu vara sant, att det står »arbetslöshetsförsäkring» i motionen, och att reservanten använder ett annat ord. För min del tror jag emellertid, att det icke kan blifva tal om en arbetslöshetsförsäkring i detta ords vidsträckta betydelse, för så vidt den skall ordnas genom sjömanshusen, utan allenast om en understödsverksamhet, sådan som reservationen talar om. Det hade därför kanske varit lämpligt, om i beslutet från Andra kammaren användts ett annat uttryck än »arbetslöshetsförsäkringskassa», t. ex. understödskassa i stället. Men det är ju blott fråga om att skriva till Kungl. Maj:t och anhålla om utredning, huruvida ej någonting kunde böra göras i detta afseende, och då föreställer jag mig, att det förslag, som kan

Om inrättan-
de af maritim
arbetsförmed-
ling m. m.
(Forts.)

komma att framläggas, kan rikta sig på en sådan understödsverk-
samhet, som afses i reservationen, och icke behöfver gå ut på en
arbetslöshetsförsäkring, som motionen talar om.

För öfrigt var det någonting ovanligt att höra en kyrkans
man vara så inne i sjömansförhållandena, att han visste, att sjö-
männen kunde få arbete, när de komma hem. Jag känner ej,
hur det kan vara på Gottland, om där är lätt för sjömännen att
efter hemkomsten få arbete, men på andra håll är det ganska
svårt. För öfrigt vill jag nämna, att, när jag talade om hemkom-
mande sjömän, som voro brutna till sin hälsa eller som ådragit
sig svåra kroppsskador, jag ej menade, att alla hemkommande
voro i sådant tillstånd. Men i hvarje fall skola sjömännen tran-
sporteras till sina hemorter, när de komma från sjöresorna i nöd-
ställd belägenhet, och det har visat sig, att sådana hemtransporte-
rade sedan hafva mycket svårt att få arbete. Detta är förhållan-
den, som kanske icke många af kammarens ledamöter känna till.
Icke ens tror jag, att den högt ärade representanten från Gottland
har fullständig erfarenhet därom.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr
talmannen, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats, dels att
utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle
bifalla den vid utlåtandet fogade reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med
dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till
utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades
och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första kammarens andra tillfälliga ut-
skott hemställt i utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den vid utlåtandet fogade reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna
hafva utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 44.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 7 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande nr 19, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för kommuner att upplägga fonder för vissa ändamål. *Om rätt för kommuner att upplägga fonder för vissa ändamål.*

I en inom Andra kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 2, hade friherre *Palmstierna* hemställt, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående lämpligheten af att för vissa ändamål medgifva kommun rätt att upplägga fonder samt, om utredningen därtill gifver anledning, för Riksdagen framlägga de förslag till ändring af bestämmelserna uti kommunalförordningarna för land och stad, som må påkallas».

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på åberopade grunder hemställt, att Riksdagen, i anledning af friherre *Palmstiernas* förevarande motion, måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående lämpligheten af att, utöfver hvad nu kunde anses medgifvet, stadga rätt för kommun att för vissa ändamål upplägga fonder samt, om utredningen därtill gäfve anledning, för Riksdagen framlägga de förslag till ändring af bestämmelserna uti gällande kommunalförordningar, som kunde påkallas.

Herr *Boman*: Motionären har i sin framställning om ändring i kommunalförfattningarna, i syfte att medgifva kommunerna ökad rätt att afsätta fonder, egentligen utgått från, att dessa fonder skulle minska behovet af upplåning. Utskottet, som gillar denna uppfattning, framhåller äfven åtskilliga andra synpunkter, i fråga om hvilka det kunde vara önskvärdt att åt kommunerna bereda en sådan rätt, såsom för skatteutjämning, för vinnande af kassaförlag, för genomförande af stadsplan. Då nu utskottets hemställan slutar med begäran om en skrifvelse till Kungl. Maj:t för utredning och undersökning, i hvilken omfattning en sådan rättighet till fondbildning bör få äga rum, kan jag icke underlåta ett påpeka några synpunkter, i fråga om hvilka det kanske rent af borde åläggas kommunerna att bilda fonder. Detta gäller städer och särskildt större städer, som drifva vinstgifvande ekonomisk verksamhet, såsom vattenverk, gasverk, elektricitetsverk, spårvägsdrift och dylikt. Det torde nämligen vara ganska betydelsefullt, att det tillses, att i sådana industriella företag tillräckliga afskrifningsfonder finnas. Vidare torde det nog vara önskvärdt, att åtminstone i de fall, då kommunerna rent af åtagit sig pensioneringsskyldighet för stora skaror af arbetare, det finnes någon motsvarande fondbildning.

Jag har endast velat påpeka dessa synpunkter, men jag tror, att det äfven finnes åtskilliga andra, som kunna vara värda beak-

Om rätt för tande. Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets kommun att förslag.
upplägga fon-
der för vissa
ändamål.

(Forts.) Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning af konstitutionsutskottets den 7 och 10 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 20, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse af §§ 6 och 17 i förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm den 23 maj 1862, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 7 och 10 innevarande april bordlagda utlåtande nr 42, i anledning af Kungl. Maj:ts dels i statsverkspropositionen och dels i särskild proposition gjorda framställningar om tillförande af medel till fonden för rederinäringens understödjande, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ersättning till Trollhättans kommun för mistning af vissa beskattningsföremål. Föredrogs ånyo statsutskottets den 7 och 10 i denna månad bordlagda utlåtande nr 43, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag till Trollhättans kommun såsom ersättning för mistning af beskattningsföremål på grund af statens öfvertagande af Trollhätte kanalbolags egendom och verksamhet samt en i ämnet väckt motion.

I en den 24 februari 1911 till Riksdagen aflåten, till statsutskottets förberedande behandling öfverlämnad proposition (nr 100) hade Kungl. Maj:t, under åberopande af propositionen bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen medgifva, att till Trollhättans kommun finge, såsom ersättning för mistning af beskattningsföremål på grund af statens öfvertagande af Trollhätte kanalbolags egendom och verksamhet, årligen från och med år 1912 och tillsvidare, intill dess genom allmän lagstiftning nya grunder för statens skattskyldighet till kommun för statens egendom eller rörelse kunde varda fastställda och vunnit tillämpning, dock icke för längre tid än fem år, lämnas ett årligt statsbidrag af 11,000 kronor, att utgå af Trollhätte kanalverks medel.

I sammanhang härmed hade utskottet till behandling förehått en inom Andra kammaren af herr *G. Strömberg* väckt motion (nr

339) däri hemställts, att Riksdagen ville med ändring af Kungl. Maj:ts framställning i ärendet besluta, att till Trollhättans kommun finge, såsom ersättning för mistning af beskattningsföremål på grund af statens öfvertagande af Trollhätte kanalbolags egendom och verksamhet, årligen från och med år 1912 och tills vidare, intill dess genom allmän lagstiftning nya grunder för statens skattskyldighet till kommunen för statens egendom eller rörelse kunde varda fastställda och vunnit tillämpning, dock icke för längre tid än fem år, lämnas ett årligt statsbidrag af 21,000 kronor, att utgå af Trollhätte kanalverks medel.

Om ersättning till Trollhättans kommun för mistning af vissa beskattningsföremål.
(Forts.)

Utskottet hade i föreliggande utlåtande af anförda orsaker hemställt

a) att Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke måtte af Riksdagen bifallas, samt

b) att herr Strömbergs ifrågavarande motion icke heller måtte vinna Riksdagens bifall.

Herr Strömberg: Utskottet har ju visserligen utan meningskiljaktighet afstyrkt den kungl. propositionen, och då torde det kanske förefalla något förmätet att vilja här söka förfäktas den motsatta meningen. Men det förefaller mig, som om i propositionen så goda skäl äro framlagda och en så fullständig utredning lämnats för det berättigade i det äskade anslaget, att utskottets hemställan bort, i motsats mot hvad nu skett, resultera i ett tillstyrkande af bifall.

Utskottet har egentligen två skäl för sitt afstyrkande. Det ena är, att denna fråga sammanhänger med lösningen af kommunalskattefrågan i dess helhet, och att den därför enligt utskottets mening bör hvila, till dess hela kommunalskattefrågan blir löst. Det måste ju medgifvas, att förevarande fråga har en stor principiell innebörd, då den ju berör statens skattskyldighet till en kommun för den industriella verksamhet, som staten inom densamma bedrifver, och att en slutlig lösning af detta spörsmål bör ske i samband med den stora kommunalskattefrågan. Men det är ju icke så, att det nu är fråga om att slutgiltigt afgöra detta spörsmål, utan Kungl. Maj:t och alla hörda myndigheter hafva tvärtom framhållit, att det ifrågavarande anslaget skulle vara blott ett tillfälligt bidrag under väntan på frågans slutgiltiga lösning, och utskottet själf framhåller nere på näst sista sidan i betänkandet, att det föreliggande förslaget ej afser en slutgiltig lösning af frågan. Under sådana förhållanden förefaller det mig, som om det vore rätt att här mera se till billighetens och rättvisans kraf. Det kan ju icke nekas, att det i allmänhet måste vara hårdt för kommuner, där staten börjat bedrifva industriell verksamhet och man kanske just därför får underkasta sig stora kostnader för både det ena och det

*Om ersättning
till Trollhättans kommun
för mistning
af vissa
beskattnings-
föremål.
(Forts.)*

andra kommunala ändamålet, skolor, fattigvård, vägar, dränering och annat sådant, att icke få något bidrag från den af staten bedrifna industriella verksamheten. Men om detta kan sägas vara hårdt i allmänhet, är det ju nästan på gränsen till obillighet, när det är ett sådant fall som det här föreliggande, ty här var det dock en i full gång varande affär, som utgjorde ett mycket stort skatteobjekt för Trollhättans kommun, hvilken affär staten för några år sedan helt enkelt köpte för att fortsätta verksamheten. Att då kommunen nu skall mista all den skatt, som det gamla bolaget betalade och som utgjorde en mycket väsentlig del af kommunens skatteinkomster, det är ju än mer hårdt.

Det är konstateradt, att medelbeloppet af Trollhättebolagets skatt till kommunen, innan staten öfvertog bolagets verksamhet, utgjorde 11,000 kronor om året. Förmodligen hade denna skattskyldighet vuxit ännu mera, om det gamla bolaget suttit kvar. Men då staten öfvertagit dess verksamhet, är det ju ganska rimligt, att staten i stället för det nämnda skattebeloppet, som man ju kan kalla skattens kända minimibelopp, bidrager till kommunen med hvad nu är föreslaget. Det är att märka, att staten utöfver denna öfvertagna affär i högst väsentlig mån utvecklat sin verksamhet vid Trollhättan, men det är nu ej ifrågasatt, att kommunen skall få ersättning för den skatt, som bort erläggas för sålunda tillkommen verksamhet, om denna utöfvats af annan än staten — frågan därom sammanhänger, det erkänner jag gärna, mycket intimt med kommunalskattefrågan i dess helhet — utan det gäller här endast att ersätta skatten för den öfvertagna verksamheten med det belopp, hvarmed den utgick innan denna verksamhet öfvertogs af staten, och detta tyckes mig åtminstone vara rätt.

Utskottet har också ett annat skäl, nämligen att Riksdagen år 1906 anslagit 100,000 kronor till Trollhättans kommun såsom bidrag för verkställande af dränering och sådant, och att detta belopp torde kunna uppväga åtskilliga års skatteintäkter. Ja, det är ju naturligt, att detta bidrag var för kommunen en mycket god sak, men det gällde ett alldeles särskildt ändamål, nämligen, som jag nyss nämnde, dräneringen, och det måste besinnas, dels att kommunen därför fått ikläda sig högst afsevärda kostnader utöfver statsbidraget, dels ock att detta statsbidrag i mycket hög grad tillgodokommit statens där nere belägna egendomar, från hvilka staten säljer egna hemstomter och dylikt i mycket stor skala, och hvilka egendomar just genom dräneringsåtgärderna högst väsentligt stigit i värde. Man kan således säga, att 1906 års statsbidrag i väsentlig grad motsvaras af en värdestegring, som statens egendomar där nere fått. Om man i likhet med utskottet räknar på det sätt, att detta bidrag skulle i väsentlig mån motsvara skatteintäkterna, måste ju ihågkommas, att det var från och med år 1905, som staten öfvertog denna rörelse, och att det således med innevarande år är

7 år, som kommunen gått miste om skatt. Efter 11,000 kronor om året gör detta 77,000 kronor, och då återstå af de 100,000 kronorna ej mer än 23,000 kronor, hvilket belopp man väl må säga fullt motväges af den värdestegring, som statens egendomar i trakten fått.

Det är således efter min mening ej mer än rätt och billigt, att från och med år 1912, som propositionen föreslår, det beviljas Trollhättans kommun ett bidrag af 11,000 kronor om året. Jag tror för min del icke, att detta skulle behöfva medföra några farliga konsekvenser, då det här gäller ett så speciellt fall. Och då jag, herr talman, anser, att propositionen är grundad på synnerligen goda skäl, samt då det gäller blott 5 år eller, om kommunal-skattefrågan är löst inom de 5 åren, så mycket kortare tid, ber jag att få yrka bifall till den kungl. propositionen.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag kan icke, herr talman, neka till, att det finnes vissa billighetsskäl, som tala för den kungl. propositionen, men äfven den föregående talaren har erkänt, att ett bifall till den kungl. propositionen skulle kunna hafva en stor principiell innebörd. Nu är det ju icke fråga om mer än fem år framåt. Ty Kungl. Maj:t säger, att om fem år skall väl hela denna stora fråga vara löst. Det är således fråga endast om en tillfällig åtgärd under dessa år. Men jag kan icke gå in på hvad den föregående ärade talaren sade därom, att det vid Trollhättan skulle finnas sådana exceptionella skäl, som skulle göra, att man för dessa få år skulle vara tvungen att vidtaga en så högst ovanlig åtgärd som att skänka Trollhättans kommun 11,000 kronor såsom bidrag till dess kommunala utgifter. Det är visserligen sant, att staten genom att år 1905 inköpa kanalverket tog bort från kommunen en del industri, som förut betalat kommunalutskylder. Men vi få också tänka på, att staten under de sista åren beslutat stora utvidgningar af kanalverket och anlagt ett stort kraftverk; vi få också tänka på, att med anläggningen af detta stora kraftverk följer etablerande vid Trollhättan af en stor skara löntagare, som skola betala kommunalutskylder. Vi få icke heller glömma, att de 100,000 kronor, staten beslöt skänka till Trollhättan, voro en ren gåfva, och att, i fall bolaget fortfarande hade ägt kanalen, denna gåfva icke hade kommit i fråga. Men det är ju mycket troligt, att alla dessa åtgärder för vattenledning m. m. hade behöfts i alla fall. Man skulle kunna tänka sig, att man gaf dessa 100,000 kronor för tio år med 10,000 kronor om året. Göra vi detta, komma vi till år 1915 och således mycket nära intill slutet af de fem år, efter hvilkas utgång den stora frågan, enligt hvad Kungl. Maj:t själf sagt, skall vara löst i sin helhet, så att man icke därefter behöfver vidtaga några extraordinära åtgärder.

Nu skulle jag för min del i alla fall kunna vara med om en

Om ersättning till Trollhättans kommun för mistning af vissa beskattningsföremål.
(Forts.)

*Omersättning
till Trollhättans kommun
för mistning
af vissa
beskattnings-
föremål.
(Forts.)*

sådan extraordinär åtgärd, ifall det verkligen vore mycket skriande missförhållanden i afseende på Trollhättan och de utgifter, som man där har. Men de af herrarna, som läst detta betänkande, hafva sett, att före år 1905 kommunalutskylderna icke gingo upp till mer än 39 öre per fyrk. Sedan ha de visserligen stigit, men den högsta uppgift jag fått, är 63 öre per fyrk, och det kan ingen säga vara en så förfärligt hög afgift. Och då kan man icke heller tycka, att det är så synd om dem, att vi fördenskull behöfva vidtaga en så märklig åtgärd.

Och i motsats till den sista ärade talaren tror jag, att, om Riksdagen skulle bifalla Kungl. Maj:ts proposition, detta skulle kunna få ganska tråkiga konsekvenser. Ty det kan komma kraf från andra håll, som det kan bli ganska svårt att säga nej till, sedan vi sagt ja till detta. Jag anser därför, herr talman, att statsutskottet har haft goda skäl för att afstyrka bifall till den kungl. propositionen, och jag yrkar därför bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet Swartz: Den proposition, som är framlagd, har riktigt karakteriserats af den förste ärade talaren. Det var en känsla af hvad billigheten fordrade, som gjorde sig gällande hos Kungl. Maj:t gentemot denna kommun, som genom statens åtgörande gått miste om en stor del af sina föregående skatteintäkter. Därvid har Kungl. Maj:t icke ansett sig för sin del böra fästa sig vid andra synpunkter, som låge utanför denna, som ansågs vara principiellt afgörande, nämligen: »Har kommunen genom statens åtgärd lidit en förlust? Och är det under sådana förhållanden skäl att från statsmyndigheternas sida lämna ersättning för förlusten?»

Svaret på dessa frågor blef från Kungl. Maj:ts sida »ja», och därför har denna proposition kommit fram.

Nu anföras åtskilliga skäl, hvarför man icke skulle kunna vara med om detta förslag, och statsutskottet har tyvärr alldeles enhälligt afstyrkt Kungl. Maj:ts förslag. Statsutskottet hänvisar till den utredning, som är igångsatt angående statens kommunala skattskyldighet i allmänhet, och säger, att vi icke ännu äro färdiga med den utredningen, och att vi, innan denna är färdig, icke kunna göra något. Ja, det beror på, huru man ser saken. Ser man den från billighetssynpunkt, är detta ett skäl, som icke alls talar. Men ser man den från den synpunkten, att man icke vill göra något, förrän man får något för framtiden i alla fall normerande, är det ett skäl, som är alldeles oemotsägligt.

Det är således ett skäl, som man från olika synpunkter icke kan disputera om med hopp att öfvertyga hvarandra.

Jag vill emellertid beträffande det resultat, som kan komma att framgå af utredningen om statens kommunala skattskyldighet, säga, att detta resultat icke kan komma att inskränka sig till, att

staten skall vara skattskyldig till kommun, endast där staten öfvertagit någon industriell rörelse eller någon s. k. annan fastighet inom kommunen, utan på grund af de i följd af tidsförhållandena ändrade omständigheterna torde rättvisan komma att kräva, att staten underkastar sig en viss skattskyldighet äfven i fråga om sådana anläggningar, som staten själf utför och icke endast öfvertager från andra. Detta torde vara helt naturligt med den utveckling, som statens intressentskap i industriella företag alltmer tager. Nu säger emellertid statsutskottet, att då denna utredning icke är färdig, och då det förslag, som nu föreligger, icke innehåller en definitiv lösning, statsutskottet icke vill vara med om saken. Ja, det är ju klart, att då den utredning, som skall vara grundläggande för ett slutgiltigt resultat, icke är färdig, det förslag, som framlagts, icke kan innefatta en slutgiltig lösning.

Men så mycket vill jag säga, att detta förslag icke åsyftar att vara endast en tillfällig lösning för ett enstaka fall, utan det är verkligen meningen, att, såsom också framgår af propositionen, det skall vara normerande för alla fall, som äro alldeles likartade med detta, och sådana fall finnas. Jag tror icke, att konsekvenserna skola bli så oöferskådliga, som den sista ärade talaren framhöll. Jag tror tvärtom, att de äro ganska lätt öferskådliga. Men om det finnes liknande fall, så böra ock liknande bestämmelser för dem komma till tillämpning. Liknande fall finnas, som sagdt, och det är endast sådana fall, där staten öfvertager en redan i gång varande industriell rörelse, och där således kommunen genom detta öfvertagande mister en skattekölla. Man har velat gifva normerande bestämmelser om, huru man i sådana fall skall gå tillväga, på det att å ena sidan man må åstadkomma en sådan reglering, att något slags ersättning för förlusten på detta sätt kommer kommunen till godo, men å andra sidan något föregripande icke må ske i fråga om den slutgiltiga lösningen af frågan. Det är därför, man gått tillbaka och tagit medeltalet för de sista fem åren, innan staten öfvertog rörelsen, af den skatteinkomst, kommunen hade af det verk, som staten öfvertog. Därifrån har man dragit den skatteinkomst, som kommunen fortfarande har från landbruksfastigheterna. Och på detta sätt har man kommit till ett medeltal af 11,000 kronor om året. Det kan icke anses vara för högt.

Och det är ingen fara för konsekvenserna för framtiden såsom föregripande en blifvande skattereform med afsende å statens kommunala skattskyldighet. Ty man torde knappast kunna tänka sig andra grunder i sådana fall för statens kommunala skattskyldighet, eller det ligger åtminstone närmast till hands att för en blifvande kommunal skattskyldighet för staten tänka sig samma grunder, som nu förefinnas i de fall, där staten redan är skattskyldig till kommun. Staten är nu skattskyldig för sina gamla

Om ersättning till Trollhättans kommun för mistning af vissa beskattningsföremål.
(Forts.)

*Om ersättning
till Trollhättans kommun
för mistning
af vissa
beskattnings-
föremål.
(Forts.)*

domäner, sina utarrenderade jordbruksfastigheter, och staten är äfven skattskyldig för sådana från enskilda personer öfvertagna jordbruksfastigheter, som efter år 1874 blifvit utlagda till kronoparker. Således, där är statens skatteplikt gentemot kommunen redan fastslagen. Och särskildt det sista fallet är ju precis analogt med hvad som här föreligger; det är endast den skillnaden, att det i det ena fallet är fråga om en landskommun och i det andra fallet om ett municipalsamhälle, ett industrisamhälle. Men för min del kan jag icke finna denna skillnad vara af den beskaffenheten, att det, man sedan långt tillbaka ansett riktigt och rätt i det ena fallet, icke alls skulle vara riktigt och rätt i det andra fallet, såvida icke alldeles särskilda omständigheter göra sig gällande.

Nu menar man, att det föreslagna sättet icke skulle passa i andra fall än där det är fråga om en kommun, som är särskildt tyngd af skatter i jämförelse med andra kommuner. Och det erkänner jag gärna, att denna kommun icke är, fastän kommunalskatten, som år 1904, det sista år då kanalbolaget hade denna egendom, per fyrk utgjorde 39 öre, året därpå, 1905, steg till 48 öre och nu är 64 öre, sedan den ett år varit uppe ända vid 66 öre. Kommunal-skatten har således stigit ganska väsentligt, sedan staten öfvertog verket. Det är emellertid en sak, som jag med min utgångspunkt icke fäst mig vid, i all synnerhet som det är omöjligt att säga, huru mycket kommunen, efter det den blifvit af med denna skatte-källa, till äfventyrs anskaffat på lånevägen i stället för att taga ut det på skattevägen. Huru mycket detta kan vara, det vet jag icke, men det är icke otroligt, att åtskilligt omlagts med hänsyn till de förändrade förhållandena. Emellertid vågar jag påstå, att Riksdagen genom sitt beslut år 1898 erkänt, att när en enskild jordegendom öfvergår till kronan för att användas såsom kronopark, precis samma skattskyldighet till kommunen skall åligga staten som den enskilde personen, och då staten erkänt detta, synes det mig vara principiellt riktigt att erkänna, att staten äfven i detta fall har en skattskyldighet att fullgöra mot kommunen. Och denna skattskyldighet föreslås här synnerligen moderat och billig gentemot den, som skulle ha föreslagits, om man tagit samma utgångspunkt för denna beskattning som för beskattning af jordbruksfastighet, nämligen fastighetens taxeringsvärde. Man har här i stället gått tillbaka och tagit medeltalet för de fem närmaste åren, innan staten öfvertog verket, och på detta sätt har man kommit till en summa, som uppgår till blott en tredjedel af hvad den skulle ha blifvit, för den händelse statens fastigheter i Trollhättan skulle ha beskattats efter taxeringsvärdet, d. v. s. det taxeringsvärde som med all sannolikhet kommer att åsättas dem, när kraftverket taxeras. Skulle skatten ha utgått efter sist anförda grund, skulle den ha utgjorts efter ett fyrktal af ungefär 47,000. 11,000 kronor motsvarar en uttaxering af endast omkring 23 öre per fyrk, under det att uttaxe-

ringen i verkligheten utgjorde 64 öre. Det är således en mycket billig och modest skatt. Och det är icke alls någon fara för oöfverskådliga konsekvenser. Den enda faran, om man vill kalla det så, eller den enda konsekvensen skulle vara den, att där några likartade fall förefinnas eller kunna komma att förefinnas — för närvarande finnas verkligen likartade fall i två kommuner — samma regler, som här föreslås, skola komma till tillämpning, nämligen att man skall taga hänsyn till hvad som passerat, men icke på något sätt föregripa den slutliga lösningen.

Om ersättning till Trollhättans kommun för mätning af vissa beskattningsföremål.
(Forts.)

Så har det talats om de 100,000 kronorna, och detta tyckes vara den köpeskilling, hvarmed man köpt bort de små samvetsbetänkligheter, som man annars skulle haft mot att ställa sig så afvisande emot den kungl. propositionen. Hvad nu beträffar dessa 100,000 kronor, så gifvos de till vattenledning och vattenafledning, och de gifvos, som mycket riktigt sagts, för en del år sedan. Vill man nu dela upp detta belopp, kan man se den saken på mycket olika sätt. Man kan se den på det sättet, att beloppet motsvarar 9 års kommunalskatt efter 11,000 kronor om året. Men jag skulle vilja säga, att om man går ut från den synpunkten, det för de förfutna åren skulle ha åtgått endast 77,000 kronor och således ännu ett par och 20,000 kronor återstå. Då emellertid statens egna tomter där stigit så ofantligt genom denna åtgärd, vill det för mig synas, som om det för staten skulle vara både rättfärdigt och ur ekonomisk synpunkt synnerligen försvarligt, att man sade: »Låtom oss kvitta de hundratusen kronorna mot den minskning i afseende å kommunalutskylderna, som kommunen måst underkasta sig under de hittills gångna åren, och låtom oss från och med år 1912 börja på ny räkning samt göra så, som Kungl. Maj:t föreslår!» Jag tror, att det skulle vara med billighet och rättvisa förenligt och icke medföra några farliga konsekvenser.

Herr Jonsson: Om det vore så, att staten för närvarande hade en kommunal skattskyldighet i större eller mindre utsträckning, så skulle jag för min del kunna godkänna de skäl, herr finansministern anført, för att staten i detta fall skulle bidra med 11,000 kronor om året. Men man får utgå ifrån hvad som i närvarande stund gäller, då staten icke är skattskyldig för egendom af den beskaffenhet, som finnes i Trollhättan, eller för inkomst af den beskaffenhet, hvarom här är fråga, och då ställer sig saken något annorlunda. Det synes mig i ett sådant fall som detta, där staten skall provisoriskt åtaga sig att lämna ett skattebidrag, kunna uppställas den regeln, att om staten å ena sidan skall göra detta, så bör staten å andra sidan ha rätt att, om genom statens försorg inom detta samhälle anläggningar utföras, för hvilkas drift och skötsel en massa löntagare komma att placeras inom kommunen, hvilka icke eljest funnits där, och af hvilka kommunen då får

*Om ersättning
till Trollhät-
tans kommun
för mistning
af vissa
beskattnings-
föremål.
(Forts.)*

draga inkomst, å sitt skattebelopp få afräkna detta, om man skall kunna gå in på en sådan sak. Jag tror därför icke, att det finnes något starkt skäl för att på detta föreslagna sätt träda emellan. Låt snarare hela skatteomläggningen komma fram och gälla icke endast Trollhättans kommun på grund af det köp, som här skett, utan äfven hvarje annan egendom, som från enskilda öfvergår i statens hand, så att beskattningen göres likformig!

Men innan detta skett, tror jag det icke vara riktigt att träda emellan på det sätt, som här föreslås. Om man ser efter, huru förhållandet var år 1904 — hvilka utgifter, som då ålago kommunen, och det fyrktal, som då fanns inom kommunen — framgår det, att endast $\frac{14}{100}$ belöpte på statens andel det året. Då voro utgifterna per fyrk endast 39 öre. Nu ha de gått upp till 66 eller 64 öre. Det är då alldeles gifvet, att då sedan 1904 kommunalutskylderna per fyrk vuxit från 39 till 66 öre, måste däri ligga, att kommunen utfört åtskilliga byggnader och anläggningar — säkerligen af värde för framtiden — hvilka förorsakat dessa ökade kommunalutskylder. Och det kan man icke lasta staten för, att utvecklingen gått i den riktningen. Det är ock mer än troligt, att kommunen fått motsvarande nytta af de kostnader, kommunen under tiden nedlagt. För närvarande anser jag det riktigaste vara, att man icke bifaller framställningen, hvarken Kungl. Maj:ts framställning eller motionärens. Och därför instämmer jag i yrkandet om afslag.

Herr statsrådet Swartz: Jag hörde icke riktigt början af den föregående ärade talarens yttrande. Men det föreföll mig, som om den innehöll en gensaga mot riktigheten af de utaf mig lämnade uppgifterna angående statens skattskyldighet för sina domäner. I så fall får jag säga, att han måtte icke hafva hört riktigt hvad jag yttrade, ty jag tror, att jag kan stå för hvad jag sade, äfven om orden icke varit ett så fullständigt uttryck för hvad jag tänkt. Hvad jag velat säga är detsamma som här står, nämligen att skattskyldighet alltid förefunnits till kommunen för staten tillhöriga boställen och utarrenderade jordbruksdomäner. Denna skatteplikt fullgöres liksom i allmänhet vid utarrenderade egendomar af arrendatorn, men den är i alla fall en skyldighet, som påhvilar själfva bostället eller domänen. Emellertid har, såsom också här framhållits, denna skattskyldighet sedermera blifvit ytterligare utsträckt genom 1898 års Riksdags beslut, så att det nu är fastslaget, att kronopark, som bildats antingen af mark, inköpt af kronan efter 1874 års början, eller af staten tillhörig jordbruksdomän eller del af sådan skola påföras kommunalutskylder. Här förekommer icke alls någon inskränkning till utarrenderad jord, utan det talas om sådan mark, som staten af enskild inköpt för att sedermera själf bruka. Och det är detta sista, som jag vågat påstå är analogt

med det fall, som här föreligger med afseende å Trollhättan, skillnaden är endast den, att i förra fallet gällde det jordbruksfastighet och jordbrukande kommun, i detta fallet industrifastighet och industriidkande kommun.

Om ersättning till Trollhättans kommun för mistning för vissa beskattningsföremål.
(Forts.)

Det är en sak, som jag skulle vilja tillägga, jag glömde att beröra den i mitt förra yttrande. Den borde hafva tagits upp med anledning af hvad den ärade talaren på södermanlandsbänken sade. Han yttrade nämligen, att dessa anläggningar, särskildt kraftstationen, skulle tillföra Trollhätte kommun så många nya skatteobjekt, däribland och hufvudsakligen löntagare. Emellertid förhåller det sig så, att en kraftstation tillför mycket kraft men litet folk, och på detta sätt blir det icke någon vidare ökning af utskyldsbeloppet. Jag skulle vilja säga, att de industrier, som baserats på den ökade krafttillgången, komma nog endast i undantagsfall om ens i något fall att ligga inom Trollhättan, utan de komma att finnas på andra platser, hvilket visas bara däraf, att kraft från Trollhättan distribueras på långa håll. Göteborg får nog ökad kommunalinkomst af industrier, som tillgodogöra sig kraften, men icke kan man begära, att Göteborg skall betala däraf till Trollhättan. Trollhättan kommer snarare att genom denna utdelning af kraften på detta sätt förlora en del skatteobjekt i industriväg, som det hittills haft. Toge man ut kraften på det gamla sättet, måste industrien finnas vid kraftkällan, och det vore en annan sak. Jag tror, att äfven detta i sin mån talar för det billiga i att kommunen får någon ersättning för den redan lidna förlusten.

Herr Jonsson: Jag vet mer än väl, att staten erlägger kommunalutskylder för sina jordbruksfastigheter, äfven dem som finnas inom Trollhätte kommun. Men här gäller det kommunalutskylder för verk och inrättningar, som icke äro jordbruksfastighet, och för sådana betalar staten icke utskylder på något ställe. Jag undrar, om herr statsrådet hade så rätt, när han sade, att man icke kan vänta sig, att, sedan kraftstationen vid Trollhättan kommit till stånd, några industriella anläggningar där skola uppstå. Jag skulle snarare tro, att man med tämligen stor visshet kan säga, att där så småningom kommer att växa upp en industri just därför att kraften finnes i närheten. Detta synes mig vara ett skäl, hvarför staten icke nu bör träda emellan.

Grefve Wachtmeister, Fredrik: Jag ber att få instämma med den siste ärade talaren däri, att herr statsrådet nog icke hade så rätt, när han talade om, att några nya industrier icke komme att uppväxa inom Trollhätte kommun. Jag är ledsen, att jag icke har med mig en del uppgifter, som jag fått rörande denna sak. Jag vill minuas, att man af dessa uppgifter kan se, att det finnes

Om ersättning goda skäl att hoppas på en industriell utveckling inom Trollhätte till Trollhättans kommun.

Jag har emellertid egentligen begärt ordet därför att herr statsrådet opponerade sig mot hvad jag sade om konsekvenserna af ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Han nämnde, att det skulle bara finnas två kommuner, där förhållandena vore desamma som inom Trollhättan, och att naturligtvis dessa förhållanden skulle inom den närmaste framtiden läggas fram för Riksdagen. Det hade varit ganska roligt, om vi fått se allt detta på en gång. Jag fruktar dock för, att efter ett bifall till detta komma många andra framställningar att göras i enahanda syfte, särskildt af de kommuner, där stora och värdefulla kronoparker finnas. Dessa äro ibland belägna i kommuner, som äro mer tyngda af utskylder än Trollhättan. Herr statsrådet talade om Riksdagens beslut af år 1898, enligt hvilket för kronoparker, som på senare tiden bildats, skatt skall betalas till kommunen. Det är sant, men staten äger många och stora kronoparker, som tillkommit före år 1874. Bifalla vi detta förslag, skall det förvåna mig mycket, om vi icke få framställningar från dessa kommuner, som jag talade om, i syfte att de måtte få verksam hjälp af staten i sina bekymmer.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Strömberg: De båda utskottsledamöter, som försvarat utskottets ståndpunkt, hafva lagt stor vikt vid, att genom statens industriella verk och inrättningar tillföras kommunen löntagare, hvilkas skatter i viss mån motsvara den minskade skatten från industrien. Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet har bemött detta. Jag ber att få understryka hvad han sade och dessutom tillägga, att man måste å andra sidan tänka på de enorma utgifter, som åsamkas kommunen, tack vare dessa statens anläggningar, utgifter för t. ex. skolväsen, fattigvård, dränering, vägunderhåll. En del af dessa hafva måst täckas genom lån, för att icke kommunens uttaxering måtte växa för mycket. Uttaxeringen har såsom förut framhållits redan ökat från 39 öre till 64 öre per fyrk, och dock är att märka, att icke uttaxeringen under de första åren växer så mycket, helt naturligt beroende därpå, att icke alla af de nämnda utgifterna tillkomma genast, och särskildt fattigvården kommer att trycka längre fram. Jag kan, såsom jag förut framhållit, icke finna annat än att detta är ett undantagsfall. Det gäller icke här den stora frågan om statens skattskyldighet till kommunen för industriell verksamhet, utan endast att ersätta den skatt, som kommunen hade af det bolag, hvars verksamhet staten öfvertog, och kommunen med detta öfvertagande förlorat.

Herr Bellinder: Herr talman! Det kan icke vara rättvist, att staten i lifskraftiga samhällen öfvertager stora enskilda verk och

inrättningar och därigenom beröfvar dessa samhällen deras mest väsentliga inkomster utan att därför lämna ersättning. Föregående talare hafva framhållit, att Kungl. Maj:ts proposition är både väl motiverad och grundad på billighet och rättvisa. Jag instämmer till fullo däri och ber att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Om ersättning till Trollhättans kommun för mistning af vissa beskattningsföremål.
(Forts.)

Herr von Friesen: Att det ligger rättvisa uti, att staten i förevarande hänseende bispringer Trollhätte kommun, har icke blifvit af någon förnekadt, och Riksdagen har äfven genom den här omförmälda skrifvelsen gifvit uttryck för den uppfattningen. Nu säger man, att svåra konsekvenser skulle följa af ett bifall till Kungl. Maj:ts proposition. Jag kan icke fatta detta. Jag kan nämligen åberopa ett förhållande med riksbankens industriella verk, Tumba pappersbruk. Riksbanken är icke skattskyldig för denna industri till Botkyrka kommun, inom hvilket bruket är beläget, men Riksdagen har medgifvit, att Tumba bruk själf bekostar skolväsen och fattigvård, så att Botkyrka kommun visserligen icke har någon skatteinkomst af bruksanläggningen, men icke heller har utgifter för densamma. Jag yrkar bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till utskottets i nu föredragna utlåtande gjorda hemställan samt vidare därpå, att kammaren, med afslag å hvad utskottet hemställt, såvidt det afsåg Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, skulle bifalla denna framställning; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som vill att kammaren, med afslag å statsutskottets i dess utlåtande nr 43 gjorda hemställan, såvidt den skiljer sig från Kungl. Maj:ts framställning i ämnet, skall bifalla denna framställning, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan.

Om ersättning
till Trollhät-
tans kommun
för mistning
af vissa
beskattnings-
föremål.
(Forts.)

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rös-
terna hafva utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 59.

Vid ånyo skedd föredragning af statsutskottets den 7 och 10
innevarande månad bordlagda utlåtande nr 44, i anledning af
Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under sjätte hufvudtiteln
gjorda framställning om anslag till sjukkasseväsendet, biföll kam-
maren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af bankoutskottets den 7 och 10
innevarande april bordlagda utlåtanden:

nr 23, angående förslag till ändringar i aflöningsstaten för riks-
banken,

nr 24, angående ändrad lydelse af § 82 mom. 2 bankoregle-
mentet och §§ 107 och 134 reglementet för riksgäldskontoret,

nr 25, angående ändrad lydelse af § 45 bankoreglementet, och

nr 26, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efter-
skänkande af viss del af statslån för järnvägen Borlänge—Insjön,

biföll Kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Om fiske-
rättens fri-
görande från
strandägande-
rätten.

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets den 6 och 7 i denna må-
nad bordlagda utlåtande nr 69, i anledning af väckt motion om
skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan ändring i gällande lag-
stiftning, att rätten till fiske göres oberoende af strandägenderätten.

I en inom Andra kammaren väckt, till jordbruksutskottets för-
beredande behandling hänvisad motion, nr 212, hade herr *Värner
Rydén m. fl.* hemställt, att Riksdagen ville besluta att hos Kungl.
Maj:t anhålla om utredning angående förändring af nu gällande
strand- och fiskerättslagstiftning i sådan utsträckning och riktning,
att fiskarens kraf på obehindradt utöfvande af sin näring fullt
tillgodosåges.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på anförda grunder
hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon Riksdagens
åtgärd föranleda.

Herr Hallberg: Jag kan icke finna, att det slut, till hvilket utskottet i detta ärende kommit, är fullt tillfredsställande. Jag delar naturligtvis utskottets uppfattning därom, att rätten till fisket icke bör göras helt och hållet oberoende af strandäganderätten. Men utskottet säger i fortsättningen, att det anser, att denna fråga bör tagas em hand i samband med omarbetning af jordabalken, och tar för gifvet, att så skall ske. Såvidt jag är riktigt underrättad, har emellertid detta lagstiftningsarbete icke fortskridit längre än att det skulle vara möjligt för Riksdagen att påpeka denna sak och få densamma beaktad.

*Om fiske-
rättens fri-
görande från
strandägande-
rätten.
(Forts.)*

Det kan icke förnekas, att nu gällande bestämmelser om rätt till fiske äro för vederbörande, som hafva att tillämpa dem, i mångt svåra att komma till rätta med. Se vi till en början på den allmänna bestämmelsen om strandäganderättens vidd, så möta svårigheterna redan där. Detta »stadiga djup», som är afgörande vid bestämmandet af strandäganderättens gräns, är att finna på helt olika punkter vid samma strandsträcka, hvilket gör att den fiskeidkande befolkningen oupphörligt kommer i konflikt med strandägarna. Vidare är den restriktion, som gäller beträffande fisket på västra kusten, i hög grad ägnadt att välla förvecklingar. Om man emellertid skulle kunna reda sig med dessa bestämmelser, hvilket som jag nämnde icke utan större svårigheter kan ske, så står det dock fast, att om strandägaren vill till fullo utnyttja sin rätt och afvisa andra från fisket, så omöjliggör han i stor omfattning fisket för den del af befolkningen, som på grund af ålder och skröplighet icke förmår att längre begifva sig ut på långfiske. Jag kan därför icke finna annat än att det är nödvändigt att något jämkna på strandäganderätten, och jag tror mig hafva anledning antaga, att en sådan uppfattning är ganska allmän äfven hos vederbörande strandägare, åtminstone uti den landsdel, där jag hör hemma.

Nu har jag mig bekant, att Andra kammaren fattat ett beslut, gående ut på bifall till en i fjol väckt motion med någon jämkning, så att ordet »västkustens» ändrats till ordet »saltsjöfiskets». Denna ändring finner jag naturligtvis vara en förbättring. I detta sammanhang tror jag mig böra påpeka, att vid en eventuell lagstiftning bör tillses, att de skattlagda fisken, som finnas särskildt på skånska kusten, lämnas oförkränkta.

Med åberopande af hvad jag sålunda anfört hemställer jag om afslag å utskottets förslag och om bifall till förenämnda motion med den modifikation att ordet »västkustens» ändras till ordet »saltsjöfiskets».

Herr Fahlén: Jag ber först att få bringa i kammarens erinran, hurusom i fjol en motion af liknande beskaffenhet här behandlades, väckt af två andrakammarerepresentanter för västkustens

Om fiskerättens frigörande från strandäganderätten.
(Forts.)

befolkning. Denna motion afslogs emellertid af båda kamrarna närmast med anledning däraf, att man förmodade, att genom lagberedningens försorg frågan om fiskeristadgans omarbetning i sin tid skulle komma att upptagas och de anmärkningar mot den nuvarande fiskerilagstiftningen, som motionärerna framfört, därvid blifva vederbörligen beaktade.

Med den behandling frågan då fick har årets motionär dock icke kunnat åtnöjas. Men han upprepar icke det önskemål, som i fjol framställdes, utan har gått längre och långt utöfver den framställning, som i fjol gjordes, för att rent principiellt vända upp och ned på nuvarande lagstiftningsförhållanden. Jag fäster uppmärksamheten på, hurusom den hufvudsakliga tankegången hos motionären fått sitt uttryck i följande ord i motionen: »Som en tvingande *nödvändighet* framstår frågan om fiskerättens frigörande från strandäganderätten.» Detta är det ledande motivet i hela motionen, nämligen att fiskerätten helt och hållet frigöres från strandäganderätten, och att jordägarens nuvarande rätt alltså till hufvudsaklig del upphäfves. En sådan åskådning har utskottet icke kunnat följa, och därför har icke åtminstone inom utskottsafdelningen gjort sig gällande mer än en mening, nämligen att man på grund af denna motion icke kunde komma till annat än ett afslagsyrkande.

Visserligen hade man sympatier för tanken på åtskilliga mindre vidtgående förändringar i fiskerilagstiftningen, men en så begränsad framställning ansåg man sig näppeligen kunnat göra på grund af denna vidtgående motion. Däri har man också att söka grunden till det afslagsyrkande, hvartill utskottet kommit.

Den föregående talaren hänförde sig till de åberopade svårigheterna med afseende på vissa speciella bestämmelser i lagen om rätt till fiske, såsom att fiske är berättigadt där det af ålder nyttjats, om fasta och lösa redskap, öppna hafsstranden m. m. och framhöll att dessa och dylika bestämmelser borde förtydligas. Jag vill icke motsäga honom i hans förmenande att det kunde varit önskvärdt, att få förklaringar och tillägg, hvilka undanröjde de svårigheter som nu finnas i detta hänseende. Men däremot måste man alltjämt fasthålla den grundsatsen, att den uteslutande eller hufvudsakliga rätten till fisket skall inom vissa gränser sammanhänga med strand- och jordäganderätten. En annan ståndpunkt tror jag näppeligen att Riksdagen anser sig böra intaga.

Den föregående talaren anförde, att, därest fiskerättsinnehafvaren, d. v. s. strandägaren, icke nyttjar sin rätt, så vore det hårdt, att den som för sin utkomst vore hänvisad till fisket, icke skulle få begagna den rätten, som den laglige innehafvaren icke utnyttjar. Men denna anmärkning kan öfverhufvud göras mot alla lagfästade rättigheter. Jag tror dock icke, att man kan så lättvindigt som den föregående talaren syntes göra, draga den slutsatsen, att hvem

som helst annan bör få tråda i stället, därför att en rättshafvare icke utöfvar sin rätt vid vissa tillfällen, utan man måste nog söka vidmakthålla den gamla rättsuppfattningen i detta hänseende.

Det förtjänar också att anmärkas, hurusom motionären nog icke alldeles riktigt återgifvit det historiska förloppet rörande skapandet af denna enskilda fiskerätt, som sammanhänger med strandäganderätten. Hans framställning är otvifvelaktigt icke allenast ofullständig utan äfven i vissa afseenden oriktig. Faktum är nog, att denna rätt har sin grund så långt tillbaka som någon lagstiftning, vare sig kodifierad eller icke kodifierad, funnits i vårt land.

Hvad beträffar det förslaget, som den föregående talaren väckte, nämligen att man på grund af denna motion skulle fatta ett beslut om en skrivelse i öfverensstämmelse med hvad i motionen i fjol yrkades endast med den ändring, att utredningen skulle afse icke allenast västkusten utan saltsjöfisket i hela landet, får jag säga, att jag icke kan finna, det man lämpligen bör komma till ett sådant resultat på grund af denna motion. Jag hyser dessutom den förhoppningen, att det fortfarande är anledning antaga, att genom lagberedningens försorg detta ärende upptages till behandling. Vid sådant förhållande och med hänsyn till hvad jag förut tillåtit mig att yttra, synes det mig knappast lämpligt, att man går motionären till mötes ens i den mån den föregående talaren yrkade.

Jag hemställer om bifall till utskottets förslag.

Herr Afzelius: Jag tänker icke, herr talman, yttra mig om själfva frågan, om den kardinala princip, som i afseende på själfva fiskets tillgodogörande här är uppe. Det är ett gammalt omstridt ämne af stor räckvidd. Men diskussionens gång har gjort, att jag ansett mig böra meddela en upplysning. Både utskottet och ännu mer den siste talaren hafva antydtt, att genom lagberedningens försorg denna fråga skulle blifva behandlad och utredd. Det är icke fallet. Lagberedningen hade att omarbete jordabalken, och bland de ämnen, som där bland de allra främsta trädde fram, var naturligtvis att lösa frågan om gränserna emellan de särskilda fastigheterna icke blott på det torra landet utan ock på den mark, som är betäckt med vatten. Därom har lagberedningen föreslagit bestämmelser, som skulle fullständigt normera den frågan, hvar gränsen går emellan de särskilda fastigheterna äfven på det område, som är vattenbetäckt. Vid sidan om denna fråga finnes en annan sedan uråldriga tider omtvistad fråga, men af största vikt, och det är frågan om gränsen i de stora sjöarna och i hafvet emellan den *enskilda* jordäganderätten och *det allmänna*. Vi veta till exempel att i en mindre sjö, hvilken som helst, anses hela det vattenbetäckta området höra till den fasta marken och vara delad mellan jordägarne. I de stora sjöarna, t. ex. Vänern, är det alldeles oomtvistligt, att ett stort territorium i midten icke hör under enskild

*Om fiske-
rättens fri-
görande från
strandägande-
rätten.*
(Forts.)

Om fiske-
rättens fri-
görande från
strandägande-
rätten.
(Forts.)

jordägare. I andra sjöar, Hjälmarens och delvis Mälarens, är det mycket tveivelaktigt, om så är.

Således, genom denna lagstiftning skulle det blifva klart, hvar gränsen går för den enskilda jordäganderätten beträffande den mark som är vattenbetäckt, men att draga några slutsatser från jordäganderätten till rätten till fiske har icke tillkommit lagberedningen. Men det är alldeles gifvet, att i samma ögonblick man underkastar denna fråga om själfva landgränsen, så att säga, under vatten en undersökning, en revision och en fastställelse, i samma ögonblick blir frågan om rätten till fiske på detta område i hög grad aktuell. Lagberedningen har därför alltid förutsatt, att i samband med behandlingen af detta mycket stora och mycket svåra lagstiftningsområde också frågan om fiskerätten och sättet att utöfva fiske skulle komma upp. Det kan icke nekas af någon, som har kännedom om fiskerilagen, att där finnas mycket dunkla punkter, som erbjuda oerhördt stora svårigheter för lagtolkarne och naturligtvis ännu mera för gemene man. Men, som sagdt, genom den behandling, som själfva jordäganderätten blifvit underkastad i lagberedningens förslag, trädde den frågan mer i förgrunden, huru fisket på detta område skall behandlas. Det är frågans aktuella läge.

Naturligtvis utgör således detta läge i och för sig icke absolut hinder för att göra någon framställning i afseende å fiskerilagstiftningen. Men för min del har jag så fullständigt klart för mig, att om den fråga, som i jordabalken är behandlad, tages upp, så måste alldeles parallellt med den också frågan om fisket tagas upp till behandling. Hvad vore det för mening att t. ex. fastställa regler om jordäganderätten i Vänerne och begränsa denna rätt mot det allmänna, utan att på samma gång gifva bestämmelser om hur det skall fiskas i Vänerne! Ty jordäganderätten i Vänerne — vi skola väl hoppas, att det ännu är långt tills Vänerne blir torr-lagd — denna rätt har ingen annan betydelse än i afseende å fisket. Och detsamma gäller om hafvet.

Nu kanske herrarne vilja fråga mig: när kan det där jordabalksförslaget komma under behandling? Jag yttrade mig därom en gång i början af Riksdagen och yttrade mig då mycket pessimistiskt i den delen, därför att arbetet på jordregistret går så för-tvifladt långsamt framåt och jordabalkens stora kärna förutsätter detta jordregister för att kunna komma till tillämpning. Men då vill jag säga, att de par kapitel, som handla om gränsen mellan jordegendomarna på land och i vatten, kunna behandlas oberoende af detta förslag om jordregister; och min förhoppning är att i sammanhang med den stora frågan om vattenrättslagstiftningen, om icke förr, skall denna del af jordabalken komma upp och därmed också fiskerifrågan i hela dess utsträckning.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Herr Hallberg: Jag har icke funnit anledning att frågå den uppfattning, som jag nyss uttalade, men jag finner, att jag då gjorde mig skyldig till en missägning, i ty att jag råkade hänföra mig icke till innevarande års motion, utan till 1910 års motion.

*Om fiske-
rättens fri-
görande från
strandägande-
rätten.
(Forts.)*

Jag skall alltså nu tillåta mig precisera mitt yrkande sålunda, att jag hemställer, att Riksdagen med afslag å utskottets framställning måtte besluta att hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om i hvad mån nu gällande lag om rätt till fiske skulle för saltsjöfiskets vidkommande kunna ändras därhän, att den bättre tillgodosåge fiskarbefolkningens intressen och därjämte finge större klarhet i ordalydelsen.

Herr Lindgren: Herr talman, mina herrar! När jag läste denna rubrik i utlåtandet om en skrivelse till Kungl. Maj:t som skulle gå ut på ändring i gällande lagstiftning, så att rätten till fiske göres oberoende af strandägenderätten, så får jag säga, att jag häpnade. Jag tycker, att lika väl kan man ju skriva till Kungl. Maj:t om att rätten till jakt skall göras alldeles oberoende af jordägenderätten.

Rätten till fiske och strandägenderätten är väl en rätt som jag förvärfvat, som jag betalt pengar för, en rätt som jag förvärfvat mig och köpt på samma gång jag köpt den gård, hvilken äger strandägenderätten och rätten till fiske. Den rätten kan väl därför icke upphöra genom ett penndrag. Såvidt jag kan förstå, skulle man då lika väl kunna taga ifrån mig hvad som helst af jorden.

För min del kan jag således icke på något villkor gå in på att skriva till Kungl. Maj:t om att rätten till fiske skall göras oberoende af strandägenderätten.

Jag yrkar därför, herr talman, helt enkelt bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter herr talman yttrade, att beträffande föreliggande utlåtande föreläge följande yrkanden: 1:o att utskottets hemställan skulle bifallas; och 2:o af herr *Hallberg*, att Riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning om i hvad mån nu gällande lag om rätt till fiske skulle för saltsjöfiskets vidkommande kunna ändras därhän, att den bättre tillgodosåge fiskarebefolkningens intressen och därjämte finge större klarhet i ordalydelsen.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid ånyo skedd föredragning af jordbruksutskottets den 6 och 7 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

nr 70, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående en undersökning om i hvad mån på kronans domäner odlad jord och bebyggda lägenheter få förfalla m. m., samt

nr 71, i anledning af väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående reduktion i vissa fall af torp och andra lägenheter å rekognitionsskogar,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogos och hänvisades till lagutskottet Kungl. Maj:ts under dagen aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) med förslag till lag om skydd för vissa internationella sjukvårdsbeteckningar;

2:o) med förslag till lag om inskränkning i inmutningsrätten;

3:o) med förslag till lag om järnvägsaktiebolag m. m.; samt

4:o) med förslag till lag om ändrad lydelse af 6, 23 och 24 §§ i lagen den 13 juli 1887 angående handelsregister, firma och prokura.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående fördelning af medel till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder.

Föredrogs och hänvisades till Riksdagens särskilda utskott nr 2 Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen angående ordnande af undervisningen i arkitektur vid konsthögskolan m. m.

Anmäldes och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 46, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående läroverksadjunkten A. Hessléns uppflyttning i högre lönegrad,

nr 47, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för undersökningen af svenska ortnamn, och

nr 48, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i två frågor rörande anslag under riksstatens fjärde hufvudtitel; afvensom

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 6, i anledning af väckta motioner om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående särskild stämpling å importerade ägg.

Justerades elfva protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 3,17 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.

Tisdagen den 25 april.

Kammaren sammanträdde kl. 3 e. m.

Herr statsrådet *Swartz* aflämnade Kungl. Maj:ts nedannämnda nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående ersättning åt länsmannen A. Egerström för ett husrötebelopp, som han ej kunnat af företräderen utfå;

2:o) angående förlängning af västra vågbrytaren vid Hanö hamn i Mjällby socken af Blekinge län; samt

3:o) med förslag till förordning angående rätt att hos statskontoret erhålla upplysning i fråga om skyldighet att utgöra stämpelafgift.

Anmälades och bordlades jordbruksutskottets memorial nr 82, med anledning af kamrarnas remisser af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt skrifbiträdena hos domänstyrelsen Ebba Maria Virginia Sundberg och Hedvig Mathilda Sundberg;

Första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 12, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående

skapande af utvägar att erhålla lån mot säkerhet af inteckning i tomträtt m. m.; äfvensom

Första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtanden:

nr 8, om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående sådan planläggning af statens och kommunernas arbeten, att vid uppkommande allmänna arbetslöshet största möjliga antal arbetare må kunna beredas arbete,

nr 9, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående rätt för värnpliktig att i visst fall afgiftsfritt färdas å statens järnvägar, och

nr 10, angående utarbetande af årliga berättelser öfver inträffade sjöolyckor.

Upplästes och godkändes bankoutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, nr 72, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af viss del af statslån för järnvägen Borlänge—Insjön.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, nr 70, till Konungen, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagändring i syfte att samtidiga tingssammanträden i närbelägna domsagor må undvikas.

Upplästes och godkändes sammansatta stats- och bankoutskottets nr 2 förslag till Riksdagens skrifvelse, nr 67, till fullmäktige i riksgäldskontoret, med anledning af väckt motion om anslag till utgifvande på svenska språket af en samling gällande grundlagar, vallagar och parlamentariska arbetsordningar i främmande länder.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till Riksdagens skrifvelse, nr 71, till Konungen, angående publicerande af en fortlöpande öfversikt af den ekonomiska situationen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 22 i denna månad bordlagda memorial och utlåtanden nr 45—47.

Föredrogs och lades till handlingarna statsutskottets den 22 innevarande april bordlagda memorial nr 48, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i två frågor rörande anslag under riksstatens fjärde hufvudtitel.

Föredrogs och lades till handlingarna jordbruksutskottets den 22 innevarande månad bordlagda memorial nr 81, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om väckta motioner om ändrad lydelse af 60 § i lagen den 23 oktober 1891 angående väghållningsbesvärets utgörande på landet.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flere ledamöters begäran Första kammarens första tillfälliga utskotts den 22 i denna månad bordlagda utlåtanden nr 10 och 11 äfvensom kammarens andra tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande nr 6.

Herr *Bergström* väckte en motion, nr 105, om den politiska rösträttens utsträckande till kvinnor.

Denna motion blef på begäran bordlagd.

Föredrogos och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts denna dag aflämnade nådiga propositioner till Riksdagen:

1:o) angående ersättning åt länsmannen A. Egerström för ett husrötebelopp, som han ej kunnat af företrädaren utfå; och

2:o) angående förlängning af västra vågbrytaren vid Hanö hamn i Mjällby socken af Blekinge län.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet Kungl. Maj:ts under sammanträdet aflämnade nådiga proposition till Riksdagen

med förslag till förordning angående rätt att hos statskontoret erhålla upplysning i fråga om skyldighet att utgöra stämpelafgift.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de under dagen första gången bordlagda ärendena skulle sättas främst bland betänkandena på föredragningslistan till morgondagens sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 3,17 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
